

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

**Analýza volebních programů TOP 09 a STAN pro volby
do PSP ČR v letech 2010 až 2017**

Bakalářská práce

Autor: Kristina Dobrovičová

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vodová, Ph.D.

Hradec Králové, 2022

Zadání bakalářské práce

Autor: Kristina Dobrovičová

Studium: F18BP0073

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Analýza volebních programů TOP 09 a STAN pro volby do PSP ČR v letech 2010 až 2017**

Název bakalářské práce AJ: The analysis of election manifestos of TOP 09 and STAN for the parliamentary elections to the Chamber of Deputies of the Czech Republic from 2010 to 2017

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat analýzou volebních programů politické strany TOP 09 a politického hnutí STAN pro sněmovní volby 2017 a jejich srovnáním s programy TOP 09 pro sněmovní volby konanými v letech 2010 a 2013, kdy obě uskupení kandidovala pod společnými kandidátními listinami TOP 09.

Cílem práce bude zjistit, na jaká témata a oblasti politiky byl ve společných programech TOP 09 a STAN pro volby do PSP ČR 2010 a 2013 kladen největší důraz, a následně zjistit, jak se změnil přístup TOP 09 a STAN k jednotlivým tématům v jejich samostatných programech pro sněmovní volby v roce 2017.

Teoretická část bude zaměřena na vysvětlení vzniku předvolebních koalic a na to, jak v předvolební koalici probíhá tvorba volebního programu, a dále na to, jak se takový program může lišit od programů politických stran, které v koalicích nejsou a kandidují tedy samostatně.

K obsahové analýze volebních programů TOP 09 a STAN pro volby do PS v letech 2010, 2013 a 2017 a jejich následnému porovnání v praktické části této práce bude využito kódovacího schématu výzkumné skupiny zvané Comparative Manifesto Project. Prostřednictvím této analýzy bude zjišťováno, kolik prostoru je v jednotlivých programech věnováno různým tematickým oblastem nebo konkrétním tématům.

- Eibl, O. 2010. "Volební programy." In: Balík, S. 2010. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 69–96.
- Eichorst, J. 2014. "Explaining variation in coalition agreements: The electoral and policy motivations for rafting agreements." *European Journal of Political Research*, 2014, 53, 98–115.
- Fiala, P. a Strmiska, M. 2009. *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.
- Golder, S. N. 2006. *The Logic of Pre-electoral Coalition Formation*. Columbus: The Ohio State University Press.
- Ibenskas, R. 2015. "Understanding Pre-electoral Coalitions in Central and Eastern Europe." *B. J. Pol. S.*, 2015, 46, 743–761.

Zadávající pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vodová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.6.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Kristina Dobrovičová

Anotace

Dobrovičová, Kristina. *Analýza volebních programů TOP 09 a STAN pro volby do PSP ČR v letech 2010 až 2017*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá analýzou volebních programů politické strany TOP 09 a politického hnutí STAN pro sněmovní volby 2017 a jejich srovnáním s programy TOP 09 pro sněmovní volby konanými v letech 2010 a 2013, kdy oba politické subjekty kandidovaly pod společnými kandidátními listinami TOP 09. Teoretická část je zaměřena na vysvětlení vzniku předvolebních koalic a na to, jak v předvolební koalici probíhá tvorba volebního programu, a dále na to, jak se takový program může lišit od programů politických stran, které v koalicích nejsou a kandidují samostatně. Ve druhé části této práce je prostřednictvím kódovacího schématu Comparative Manifesto Project zjišťováno, na jaká témata a oblasti politiky byl ve společných programech TOP 09 a STAN pro volby do PSP ČR 2010 a 2013 kladen největší důraz, a následně je porovnáno, kolik prostoru bylo věnováno jednotlivým tematickým oblastem v samostatných programech TOP 09 a STAN pro sněmovní volby v roce 2017.

Klíčová slova: předvolební koalice, STAN, TOP 09, volební programy

Annotation

Dobrovičová, Kristina. *The Analysis of Election Manifestos of TOP 09 and STAN for the Parliamentary Elections to the Chamber of Deputies of the Czech Republic from 2010 to 2017*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2022. Bachelor Thesis.

The bachelor thesis deals with the analysis of the election manifestos of the political party TOP 09 and the political movement STAN for the 2017 parliamentary elections and their comparison with the manifestos of TOP 09 for the parliamentary elections held in 2010 and 2013 when both political entities ran under the joint TOP 09 candidate lists. The theoretical part is focused on explaining the formation of pre-electoral coalitions and how the election manifesto is created in a pre-electoral coalition, as well as how such a manifesto may differ from the manifestos of political parties that are not in coalitions and run independently. The second part of this thesis uses the coding scheme of the Comparative Manifesto Project to identify which topics and areas of policy were given the most emphasis in the joint manifestos of TOP 09 and STAN for the 2010 and 2013 parliamentary elections, and subsequently compares the extent to which individual thematic areas were addressed in the separate TOP 09 and STAN manifestos for the parliamentary elections held in 2017.

Keywords: election manifestos, pre-electoral coalition, STAN, TOP 09

Děkuji vedoucí mé práce, paní Mgr. Petře Vodové, Ph.D. za vřelý přístup, ochotu a cenné rady při vypracovávání této práce.

Obsah

ÚVOD.....	8
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1 Předvolební koalice.....	10
1.1.1 Předpoklady vzniku předvolebních koalic.....	11
1.1.2 Přínosy a rizika.....	12
1.2 Jak probíhá spolupráce v předvolební koalici?.....	13
1.3 Tvorba volebního programu.....	14
1.4 Příklady předvolebních koalic v ČR.....	16
1.4.1 Spolupráce TOP 09 a STAN ve volbách.....	17
1.5 Co lze očekávat v programech TOP 09 a STAN?.....	20
2. PRAKTICKÁ ČÁST.....	22
2.1 Metodologie a cíle.....	22
2.1.1 Kódovací schéma CMP.....	22
2.1.2 Sběr dat a průběh kódování.....	24
2.2 Poměr a obsah tematických oblastí v programech.....	25
2.2.1 Zahraníční vztahy.....	25
2.2.2 Svoboda a demokracie.....	28
2.2.3 Politický systém.....	31
2.2.4 Ekonomika.....	34
2.2.5 Blahobyt a kvalita života.....	38
2.2.6 Společenské uspořádání.....	40
2.2.7 Sociální skupiny.....	43
2.3 Závěrečné srovnání programů a zodpovězení otázek.....	46
ZÁVĚR.....	50
Použitá literatura a zdroje.....	52
Seznam tabulek.....	55
Přílohy.....	56

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se zabývá volebními programy politické strany TOP 09 a politického hnutí Starostové a nezávislí (STAN) pro sněmovní volby 2017 a jejich srovnáním s programy TOP 09 pro sněmovní volby konané v letech 2010 a 2013, kdy obě uskupení kandidovala pod společnými kandidátními listinami TOP 09. Spojenectví TOP 09 s hnutím STAN vzniklo na základě jejich „smlouvy o dlouhodobé spolupráci“ platné od roku 2009. V této smlouvě se pojmy jako koalice či koaliční dohoda sice nikde neuvádí, ale s ohledem na to, že se oba zmínované politické subjekty v jejím znění zavázaly k vedení společné volební kampaně, k vytvoření jednotné kandidátní listiny a rovněž společného volebního programu, lze toto spojenectví chápat jako předvolební koalici.

Ve volbách do PSP ČR v roce 2010 a později také v roce 2013, byli všichni nominovaní kandidáti, ať už za TOP 09 nebo z řad Starostů, registrovaní na kandidátní listině TOP 09.¹ Ve sněmovních volbách konaných na podzim roku 2017 kandidovaly strana TOP 09 a hnutí STAN již samostatně s vlastními kandidátními listinami i s vlastními volebními programy. Tato práce si klade za cíl zjistit, na jaká témata a oblasti politiky byl ve společných programech TOP 09 a STAN pro volby do PSP ČR 2010 a 2013 kladen největší důraz, a následně zjistit, jak se změnil rozsah jednotlivých témat v jejich samostatných programech pro sněmovní volby v roce 2017.

Téma společného postupu více stran ve volbách, respektive sestavování předvolebních koalic a jejich společných programových hodnot se stalo znovu aktuálním před volbami do PSP ČR v roce 2021. Již v říjnu roku 2020 se předsedové opozičních parlamentních stran ODS, KDU-ČSL a TOP 09 sjednotili a podepsali memorandum o společném postupu ve sněmovních volbách v roce 2021. V předvolební koalici tehdy kandidovali do Poslanecké sněmovny i Starostové, kteří se před volbami spojili s Pirátskou stranou.

¹ Oběma politickým subjektům z jedné kandidátní listiny tedy stačil pro vstup do Poslanecké sněmovny 5% zisk hlasů voličů. V případě, že by tehdy kandidovaly jako koalice dvou samostatných subjektů s vlastními kandidátkami, kvorum pro vstup do sněmovny by pak bylo dvojnásobně vyšší.

Koncept předvolebních koalic je v dosavadní odborné literatuře téměř neprobádané a často opomíjené téma, a to i přesto, že je vznik předvolebních koalic v evropském prostředí poměrně běžnou praxí.² Dostupné studie o koalicích se ve větší míře zabývají až vznikem koalic povolebních, respektive vládních. Z důvodu nedostatečného zpracování konceptu předvolebních koalic v odborných textech, bylo tedy kromě publikace s názvem *The Logic of Pre-electoral Coalition Formation* od americké politoložky Sony Nadenichek Golder (2006) v teoretické části této práce dále čerpáno i z literatury věnované koalicím exekutivním.

Význam této práce spočívá v objasnění toho, jak a proč předvolební koalice vznikají, jaká jsou jejich pozitiva a negativa, a také jak v předvolební koalici probíhá spolupráce, a to zejména při tvorbě společného volebního programu. Na případu spolupráce TOP 09 a STAN lze zkoumat, jak se programy předvolebních koalic liší od volebních programů stran, které v předvolebních koalicích nejsou, a zda platí předpoklad, že v koaličních programech strany zdůrazňují shodná témata a politické postoje a témata, která jsou důležitá jen pro jednoho partnera nebo se na nich neshodnou, raději strategicky upozadují. Zjištění by mohlo také přispět například do diskuse o tom, zda je možné programové odlišnosti TOP 09 a STAN považovat za faktor zapříčiňující rozpad jejich předvolební spolupráce před volbami do PSP ČR v roce 2017.

Metodologie práce byla inspirována publikacemi o volbách do Poslanecké sněmovny (Eibl, 2010; Eibl, 2014; Eibl, Gregor a kol., 2019), ve kterých byly volební programy nejdříve podrobeny kvantitativní textové analýze s využitím kódovacího schématu výzkumné skupiny Comparative Manifesto Project (CMP) a na základě daných výsledků autoři následně volební programy hodnotili kvalitativním způsobem. Vybraná metodika při zkoumání programů v této práci bude podrobněji vysvětlena v praktické části. Následně budou zhodnoceny podobnosti nebo odlišnosti mezi koaličními programy TOP 09 a STAN pro volby do PSP ČR 2010 a 2013 a samostatnými programy TOP 09 a STAN pro volby do PSP ČR v roce 2017.

² Jen v západoevropských liberálních demokraciích bylo dle Golder (2006, s. 3) mezi lety 1946 až 2002 zformováno kolem 240 předvolebních koalic.

1. TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části je pozornost věnována především vysvětlení vzniku předvolebních či volebních koalic (někdy také označovaných jako volební aliance).³ Práce se zabývá možnými důvody, proč se politické strany rozhodnou do předvolební koalice vstoupit a také se zamýšlí nad tím, jaké benefity mohou ze spolupráce více stran eventuálně plynout. V další části se práce zabývá tím, na jaká témata se mohou volební programy zaměřovat a jak pravděpodobně probíhá tvorba společného programu v předvolební koalici. Následovat bude stručné představení zkoumaných politických subjektů a příkladů předvolebních koalic v ČR.

1.1 Předvolební koalice

Pojem koalice v politické vědě lze obecně definovat jako „uskupení soupeřících politických subjektů, které svedlo dohromady buď vědomí společného ohrožení nebo uznání, že svých cílů nemohou dosáhnout, budou-li o ně usilovat odděleně“ (Heywood, 2004, s. 282). Volební koalice jsou tedy v té samé logice charakterizovány jako spojenectví minimálně dvou stran (nebo jiných politických uskupení), které se dohodly vzájemně si nekonkurovat ve volbách a snahou dosáhnout společně co největšího parlamentního zastoupení.

V multipartijních stranických systémech a volebních systémech poměrného zastoupení typicky dochází k soupeření více než dvou relevantních politických stran, a jen zřídka kdy parlamentní většiny dosahuje jen jedna z nich. Z tohoto důvodu se snižuje pravděpodobnost vzniku jednobarevných většinových vlád a zároveň se zvyšuje pravděpodobnost, že v takových systémech dochází k tvorbě koaličních vlád (Balík, 2008, s. 35; Heywood, 2004, s. 282; Novák, 1997, s. 176), kterým mohou i nemusí předcházet předvolební koalice.

Golder (2006, s. 12) definuje předvolební koalice jako uskupení politických stran, které vzniká již před volbami. Strany v tomto uskupení si ve volbách navzájem nekonkurují, ať už proto, že veřejně odsouhlasily vedení společné kampaně,

³ Podle Nováka (1997, s. 176) lze slova aliance a koalice terminologicky zaměnit. Například Iben-skas (2015) s výrazy „pre-electoral coalition“ (předvolební koalice) a „electoral alliance“ (volební aliance) pracuje jako se synonymy.

nominování společných kandidátů nebo předložení společných kandidátních listin, anebo že strany ohlásily záměr vytvořit vládní koalici po volbách. Autorka dále uvádí tři základní definiční kritéria předvolebních koalic, jimiž jsou: 1) volební koalice musí být veřejně oznámena; 2) strany v předvolební koalici nemohou soutěžit ve volbách jako samostatně nezávislé subjekty; a 3) volební koalice musí být tvořeny na celostátní úrovni (Golder, 2006, s. 12–13).

Studie předvolebních koalic je důležitá hned z několika důvodů. Ibenskas (2015, s. 743) podobně jako Golder (2005, s. 645) uvádí, že předvolební koalice mohou mít dopad na složení vládních koalic i na politiku, kterou vlády implementují, a to proto, že členové těchto koalic velmi pravděpodobně budou vládnout společně, pokud ve volbách zvítězí. Vstupem do předvolební koalice strany vysílají voličům jasný signál o jejich budoucích záměrech a podobě vládní politiky, pokud jim bude umožněno vládnout. Pokud zvítězí daná předvolební koalice, lze předpokládat, že exekutivní koalice bude složena z těchto koaličních partnerů, neboť se tak strany zavázaly již před volbami (Tillman, 2013, s. 726).⁴

1.1.1 Předpoklady vzniku předvolebních koalic

Motivací politických stran k uzavření spojení ve formě předvolební koalice může být hned několik. Podle Golder (2005, s. 649) mohou předvolební koalice představovat tzv. signalizační zařízení směrem k voličům a uvádí tři příklady motivů pro jejich vznik: přesvědčit voliče, že členové dané koalice jsou schopni vytvořit efektivní koaliční vládu, představit jasné hodnoty a cíle potenciální budoucí vlády a za třetí, signalizovat odhodlání stran nabídnout voličům přímější úlohu při výběru vládních koalic.

Předvolební koalice se s větší pravděpodobností formují a budou úspěšnější v zemích s disproporcionálním volebním systémem a velkým počtem stran (Golder, 2005, s. 659). Koalice proto mohou vznikat i ve snaze o zredukování počtu stran v parlamentu a zmírnění roztržičnosti stranického systému. Spojení několika stran v předvolební koalici může být užitečné také s ohledem na to, že přispívá k

⁴ Tillman (2013, s. 728) ve svém článku zastává názor, že přítomnost předvolebních koalic v parlamentních volbách zvyšuje volební účast, neboť koalice vzbuzují u voličů důvěryhodnost.

zúžení politické nabídky, a tím ke zjednodušení výběru pro voliče. Pro samotný vznik předvolební koalice a následně i pro úspěšnou spolupráci koaličních partnerů je obecným předpokladem, že její členové budou prosazovat podobné ideové hodnoty a politické cíle.⁵ Vznik volební koalice je málo pravděpodobný mezi stranami, které sice zdůrazňují stejné problémy, ale jejich řešení pojmají odlišně, a také mezi již etablovanými a nově vzniklými stranami (Ibenskas, 2015, s. 758). Nicméně v případě předvolebních koalic je možné spojení stran i z opačné části ideologického spektra nebo s odlišnými politickými cíli, které po určitou dobu ponechají stranou, aby zabránily konkrétní straně získat moc. Sestavením koalice se tedy strany mohou snažit zabránit potenciálním hrozbám pro demokratický systém například izolací anti-systémových stran (Balík, 2008, s. 41).⁶ Dalším důvodem ke vzniku předvolebních koalic může být i snaha o sjednocení opozičních stran proti dosavadní vládě.

1.1.2 Přínosy a rizika

Volební koalice poskytují svým členům určité benefity. Spojením sil a sdílením zdrojů mohou politické strany zvýšit svůj vliv, zlepšit své volební výsledky a dosáhnout cílů, kterých dosud nemohly dosáhnout samy. Zároveň mohou navzájem zmírnit své slabé stránky a těžit ze silných stránek koaličních partnerů (National Democratic Institute [NDI], 2015, s. 20). Schopnost utvoření předvolební koalice může být také pozitivně vnímána veřejností, jelikož tím představitelé stran prokazují svou snahu zvážit jiné politické názory a hledat společně nějaké kompromisní řešení (NDI, 2015, s. 20).

Stranám v předvolební koalici se v závislosti na konkrétním volebním systému dostává větší šance na tvorbu vlády, ať už jako vítězi voleb nebo jako součástí největšího legislativního bloku formujícího vládu (Ibenskas, 2015, s. 746). Dalším benefitem, obzvláště pro nové nebo malé politické strany, může být větší šance na oslovení nových voličů a také na překročení minimální volební klauzule pro vstup do parlamentu, než kdyby strany kandidovaly individuálně (Ibenskas, 2015, s. 745).

⁵ Pokud koaliční partnery spojuje vzájemná ideologická blízkost, tak volební koalice mohou vést ke vzniku stabilnějších koaličních vlád (Ibenskas, 2015, s. 744).

⁶ Například Balík (2008, s. 41) anti-systémové strany dělí do tří základních skupin: komunistické, populistické protestní a extrémně pravicové.

Nicméně jistou nevýhodu předvolební koalice může představovat ztráta té části voličů, která by danou stranu volila, pokud by naopak kandidovala samostatně, a ne jako člen koalice.

Navzdory potenciálním výhodám představují koalice pro své členy také řadu výzev vyžadujících komplexnější řešení. K nalezení společného stanoviska mezi koaličními partnery je každý z nich nucen učinit nějaké ústupky ze svých priorit a zásad za účelem dosažení kompromisu (Vodová, 2020, s. 731). Ať už se jedná o ústupky ve volebním programu nebo v personálním obsazení kandidátní listiny, slevování z některých svých zásad platí jak pro koalice exekutivní, tak pro předvolební. Dále potřeba konzultovat a dosáhnout dohody mezi koaličními partnery může značně zpomalovat proces rozhodování. S výše uvedeným souvisí také případná chybná komunikace mezi partnery o koaličních cílech, která může být příčinou napětí a v konečném důsledku vést až k rozpadu koalice (NDI, 2015, s. 20). Další nevýhodu koalic lze pozorovat ve spojování jednotlivých stran s kontroverzní nebo nepopulární koaliční politikou v minulosti, která může oslabit podporu stran v nadcházejících volbách (NDI, 2015, s. 20).

1.2 Jak probíhá spolupráce v předvolební koalici?

Spolupráce stran před volbami může probíhat různými způsoby, ovšem základním předpokladem předvolební koalice je, že si členské strany ve volbách navzájem nekonkurují. Jak již bylo dříve zmiňováno, tak představitelé stran mohou veřejně vystupovat se společnou volební kampaní a programem, nominovat společné kandidáty nebo navrhopvat společné kandidátní listiny, anebo mohou kandidovat samostatně, ale předem ohlásili záměr vytvořit společně exekutivní koalici (Golder, 2006, s. 12).

Podle Golder (2005, s. 659) oba typy koalic, ať už předvolební nebo povolební, vycházejí z podobného procesu vyjednávání mezi lídry členských stran dané koalice. Politické strany, které uvažují o formování koalice, musí kromě dohodnutí se na podobě koaliční politiky také vytvořit dohodu o tom, jak by mezi sebou rozdělovaly ministerské posty, pokud by tedy měly možnost vytvořit vládu. Například předsedové stran musí rozhodnout, která strana bude moci řídit jaká ministerstva a

kdo se má stát předsedou vlády (Golder, 2005, s. 659). Jedná se o sepsání tzv. koaliční dohody (resp. smlouvy), která by měla být pro všechny koaliční partnery závazná jak před volbami, tak i po volbách.⁷

Spolupráce v rámci koalice, ať už předvolební nebo povolební, se neobejde bez výborné schopnosti koaličních partnerů komunikovat, konzultovat, dosahovat konsensu a kompromisu (NDI, 2015, s. 10). Konsensu není pochopitelně možné dosáhnout vždy a při každé otázce, proto je cílem koaličního vyjednávání vyhodnotit nějaké kompromisní řešení. Jinými slovy, mělo by dojít k vytvoření scénářů prospěšných pro všechny koaliční partnery. Všichni členové koalice musí mít pocit, že byly dohodnuty spravedlivé podíly na práci, z níž plynoucí benefity jsou taktéž rozdělovány spravedlivě mezi koaličními partnery (NDI, 2015, s. 23). Zároveň by měli být všichni členové koalice srozuměni o způsobech rozhodování a předávání informací v koalici a také o tom, kdo má v koalici vykonávat jakou roli a odpovědnost (NDI, 2015, s. 23).

Důležitým prvkem spolupráce stran v koalici je vytyčování společných politických cílů a základních hodnot, o které se budou všichni členové v rámci předvolební koalice, a případně i vládní koalice, zasazovat. K tomu si politické strany dopomáhají vypracováním svých předvolebních programů, jimiž se prezentují ve volbách a voliče v nich seznamují se svými vizemi a plány pro konkrétní sektory politiky.

1.3 Tvorba volebního programu

Volební programy je možné do jisté míry pojímat „autoritativně,“ neboť se na jejich schvalování podílela většina stranických delegátů na stranických konferencích a jsou tedy kompromisem, reprezentující stranu jako celek (Eibl, 2011, s. 69). Plní rovněž důležitou roli v případě, že v politické straně existují různé názorové větve k určitému tématu (nebo různé strany v koalici, pokud se jedná o

⁷ Koaliční dohody jsou psaná prohlášení týkající se témat, které strany považují za relevantní. Určují, dle jakých stanov by měli jednotliví členové stran jednat a o jaké politické cíle společně usilovat. Díky těmto prohlášením (či koaličním programům) může volič vyvodit předpokládaný směr vládní politiky a zároveň má možnost zpětně posoudit plnění slibů a výkonnost dané koalice (Eichorst, 2014, s. 99; Vodová, 2020, s. 730).

program předvolební koalice). V takovém případě je totiž důležité mít oficiální verzi politických postojů, podle kterých by měli všichni členové přizpůsobovat svá vyjádření (Eder, Jenny & Müller, 2016, s. 77).⁸

Program předvolební koalice nebo jakékoliv koalice obecně by neměl obsahovat témata a problémy, v jejichž řešení se koaliční partneři názorově rozcházejí nebo jsou důležité jen pro jednoho partnera. Taková témata bývají raději strategicky upozadována, a naopak ve volebních programech bývají zdůrazňovány pouze ty politické dimenze, ve kterých se koaliční partneři shodnou a budou tak společně usilovat o plnění daných cílů, resp. slibů voličům (Eichorst, 2014, s. 101).

Oproti tomu programy politických subjektů, které ve volbách kandidují samostatně, a ne formou volební koalice, mohou být rozsáhlejší a určité problémy nebo cíle si mohou dovolit rozvést do konkrétnější podoby jejich řešení. Nicméně i přesto je nutné počítat s tím, že většina politických stran své cíle v programech definuje nejasně a ve stručnosti tak, aby je mohly následně vykládat rozličně. Tím si zajišťují manévrovací prostor k interpretaci svých programových bodů pro případné vyjednávání s jinými stranami, anebo také k přilákání více voličů (Fiala & Strmiska, 2009, s. 97).

Stranický program rovněž poskytuje členské základně dané strany jakési „ideologické zázemí“ (Eibl, 2010, s. 69). Většina politických stran se dokonce k nějaké ideologii sama hlásí. Toto ideologické dělení na pravici a levici může být významným ukazatelem předpokládané politiky a voliči tak usnadňuje orientaci v prezentované nabídce politických stran (Hloušek & Kopeček, 2010, s. 14). Například od politických stran, které se sebe identifikují jako liberální, lze očekávat pozitivní postoj k právní a politické rovnosti, důraz na rovnost příležitostí, toleranci a svobodu jednotlivce a svobodné podnikání (Heywood, 2004, s. 64). Konzervativní politika se opírá o tradice a zkušenosti z minulosti. Hájí již zavedené politické instituce a ověřené postupy (Heywood, 2004, s. 67). Strany řadící se spíše k levici nebo strany sociálně-demokratické zastávají především sociální a ekonomickou rovnost

⁸ Hrozí zde ovšem riziko výskytu tzv. „falešné umírněnosti“. Výsledný volební program se může lišit od reálného působení strany, neboť byla použita mírnější rétorika, právě z toho důvodu, aby byl přijatelný pro všechny ideové frakce uvnitř strany (Eibl, 2011, s. 70).

a soudržnost společnosti (Heywood, 2004, s. 72). Některé politické strany si určitá témata přisvojují a zdůrazňují natolik, až vytvářejí představu, že jsou jedinou stranou, která je kompetentní pro řešení nějakého tématu.⁹

Volební programy se dále zaměřují na politická témata nebo problémy, které jsou v dané době ve společnosti zrovna aktuální a nejvíce probírány širokou veřejností (např. bezpečnostní otázky, ekologické otázky, migrace, finanční krize, nespokojenost s vládní politikou atd.). Politické strany se ve svých programech na tyto aktuální otázky zaměřují a představují svá stanoviska a řešení, kterými se snaží oslovit co nejvíce voličů (Fiala & Strmiska, 2009, s. 94) a zároveň se také snaží vycházet vstříc jejich poptávce, neboť právě voliči mohou svým chováním naznačovat, na která další témata by bylo vhodné se zaměřovat (Eibl, 2011, s. 12).

1.4 Příklady předvolebních koalic v ČR

Jak již bylo zmiňováno v úvodu práce, předvolební koalice se znovu dostaly do popředí diskuse v českém politickém prostředí před sněmovními volbami v roce 2021, kdy se před volbami utvořily hned dvě relevantní koalice – dvojkoalice zvaná Piráti a Starostové, a trojkoalice s názvem SPOLU tvořená stranami KDU-ČSL, ODS a TOP 09. Posledním významnějším příkladem předvolební koalice do této doby byla tzv. Čtyřkoalice, kterou mezi lety 1998 až 2002 tvořily strany Demokratická unie, KDU-ČSL, ODA a Unie svobody. Voleb do PSP ČR v roce 2002 se už ale Čtyřkoalice ve své původní podobě neúčastnila, protože z ní byla ODA vyloučena a Unie svobody se spolu s Demokratickou unií sloučily v jeden subjekt zvaný US-DEU. Nástupnickou „Koalicí“ už poté tvořily jen KDU-ČSL a US-DEU.

Oba uvedené příklady koalic byly typem předvolební koalice založené na „rovnocenné spolupráci a vytvoření společné platformy“ více stran (Sál, 2021, s. 1). Což mimo jiné znamenalo, že jako koalice musely překonat aditivní uzavírací klauzuli.¹⁰ Jiným modelem předvolební koalice, který lze pozorovat právě na

⁹ Tematické vlastnictví (*issue ownership*) může být pro politickou stranu výhodné, pokud se konkrétní strana voliči vybaví jako nejvíce kompetentní pro řešení problémů v dané tematické oblasti (Eibl, 2011, s. 13). Ovšem pouze za předpokladu, že je dané téma, na kterém se strana vyprofilovala, voliči považováno za důležité (Eibl, 2011, s. 14).

¹⁰ V České republice byla pro sněmovní volby nastavena hranice pro samostatně kandidující politický subjekt na 5 % hlasů. Více subjektů kandidujících společně pak muselo obdržet násobný počet hlasů. Například koalice dvou stran musela získat 10 % hlasů, koalice tří stran 15 % hlasů a

případu spolupráce TOP 09 a STAN ve sněmovních volbách mezi lety 2009 až 2016, je „kandidátka pod hlavičkou jednoho politického subjektu s ‚podporou‘ dalšího“, kdy většinou větší strana umísťuje na své kandidátní listiny kandidáty menší strany (Sál, 2021, s. 1). Současně s koalicí TOP 09 a STAN a v souvislosti s odlišením některých lidoveckých členů do TOP 09 existovalo před sněmovními volbami v roce 2010 také spojení KDU-ČSL s Evropskou demokratickou stranou (EDS), jejíž členové byli umístěni na kandidátních listinách KDU-ČSL. V těchto případech byly utvořeny „neoficiální koalice“, protože z formálního hlediska se stále jednalo o jednu jedinou kandidující stranu, která nemusí překonávat aditivní volební klauzuli pro vstup do Poslanecké sněmovny (Sál, 2021, s. 1). Oběma politickým subjektům z jedné kandidátní listiny tedy stačilo získat 5 % hlasů voličů jako ostatním samostatně kandidujícím subjektům.

1.4.1 Spolupráce TOP 09 a STAN ve volbách

Politická strana TOP 09 oficiálně vznikla dne 26. června 2009. Vzniku strany předcházela vnitrostranická spor uvnitř KDU-ČSL, který vyústil v odtržení konzervativně-liberálního křídla této strany a „Miroslav Kalousek se stal klíčovou osobou při odluce části poslanců a senátorů a relativně významné části členské základny KDU-ČSL“ (Vodička & Cabada, 2011, s. 285). Krátce poté byl iniciován vznik nové, konzervativně orientované a ekonomicky liberální politické strany nazvané TOP 09. Název se skládá z prvních písmen tří základních stanov strany, jimiž jsou tradice, odpovědnost a prosperita (TOP 09, b. r.). Mezi hlavní priority TOP 09 patřily například reformy veřejných financí, kultivace podnikatelského prostředí a omezení administrativní zátěže, nízké zdanění, dosažení vyrovnaných státních rozpočtů a snižování veřejného dluhu, zkvalitnění zdravotní péče a vzdělávacího systému, svobodný trh, rovné příležitosti a transparentní politika (TOP 09, b. r.; Vodička & Cabada, 2011, s. 286, 327).

Starostové a nezávislí jsou liberálním středopravicovým politickým hnutím (původním názvem Nezávislí starostové pro kraj) založeným již v roce 2004. O pět let později Starostové navázali na všech politických úrovních spolupráci s nově

koalice čtyř stran 20 % hlasů. Volební klauzule v této podobě již není platná, byla zrušena ke dni 3. února 2021 nálezem Ústavního soudu.

vzniklou politickou stranou TOP 09 a v tom samém roce, tedy roku 2009 se hnutí transformovalo v celostátní hnutí Starostové a nezávislí, jejímž prvním zvoleným předsedou se stal Petr Gazdík. Hnutí vzniklo z iniciativy starostů, krajských hejtmánů a dalších komunálních politiků, kteří byli nespokojeni s řízením kraje a politickým systémem. Usilují především o rozšíření samosprávné činnosti obcí a regionů, které mají právo zapojit se do rozhodování demokratické vlády (Starostové a nezávislí [STAN], b. r.). Prosazují především princip subsidiarity, decentralizace a omezení byrokracie. Mezi další priority Starostů a nezávislých se řadí podpora kvalitního vzdělávání, investice do vědy, ochrana životního prostředí, evropská integrace a státní ekonomika na principu volného trhu s ohledem na sociální aspekt a nedotknutelnost soukromého vlastnictví (STAN, b. r.).

První smlouva o dlouhodobé spolupráci TOP 09 a STAN a společném postupu ve volbách byla uzavřena v červenci 2009 a měla se týkat „všech následujících komunálních, regionálních i parlamentních voleb do roku 2012“ (Kalousek, 2009). Ve smlouvě se představitelé TOP 09 a STAN zavázali, že budou spolupracovat ve vedení společné volební kampaně, představí společný program a podají jednotnou kandidátní listinu. Pro TOP 09 byla spolupráce se Starosty lákavá zejména z důvodu získání regionálně známých osobností, aby mohla budovat své voličské zázemí i v menších městech (Sál, 2021, s. 1).

Společně nominovaní kandidáti byli k volbám do Poslanecké sněmovny registrovaní na kandidátní listině strany TOP 09 poprvé v květnu 2010, kdy společně obdrželi 16,7 % hlasů voličů a 41 poslaneckých mandátů, což tehdy činilo z TOP 09 třetí nejsilnější parlamentní stranu, a měla tak možnost podílet se na vládní koalici s ODS a Věcmi Veřejnými. Společná kampaň se v roce 2010 soustředila na několik stěžejních témat, která vyplývala z volebního programu TOP 09, a to zejména na téma veřejného zadlužení a veřejného rozpočtu, na téma školství, zdravotní péče, na právní stát a zaměstnaneckou politiku (Matušková, 2010, s. 107–108). Mezi hlavní priority Starostů, které byly ve společném programu zakomponovány, patřilo například „férové rozpočtové určení daní, zdůraznění významu samosprávy a snížení byrokracie“ (Kalousek, 2009).

Ve sněmovních volbách v roce 2013, strana TOP 09 s podporou Starostů obdržela 11,99 % hlasů a stala se dokonce o více jak polovinu hlasů silnější stranou než ODS. Naopak ve volbách do PSP ČR v roce 2017, tehdy již bez podpory a kandidátů hnutí STAN, strana TOP 09 zaznamenala nejhorší výsledek sněmovních voleb ve své historii, kdy s 5,31 % hlasů jen těsně překročila hranici nutnou pro získání mandátů (Eibl, Gregor a kol., 2019, s. 30).

O ukončení spolupráce na celostátní úrovni se TOP 09 a STAN dohodly ke konci roku 2016, takže ve sněmovních volbách v roce 2017 kandidovaly TOP 09 a STAN již samostatně jako dva nezávislé politické subjekty.¹¹ Po odluce s TOP 09 před sněmovními volbami 2017 jednali Starostové o vytvoření předvolební dvojkoalice s KDU-ČSL. Tehdejší lidovecký předseda Pavel Bělobrádek ovšem nakonec od původního plánu odstoupil na základě nepříliš pozitivních průzkumů volebních preferencí, podle kterých by koalice jen stěží překročila 10% hranici voličské podpory (Eibl, Gregor a kol., 2019, s. 31; Lidovky, 2017). Starostové tak tedy v roce 2017 poprvé kandidovali jako samostatný politický subjekt (ovšem s podporou menších subjektů jako SLK nebo SNK ED). V těchto volbách hnutí STAN obdrželo 5,18 % voličských hlasů a získalo šest poslaneckých mandátů.

TOP 09 a STAN kandidovaly společně v období 2009–2014 kromě voleb do Poslanecké sněmovny také ve volbách do Senátu ČR a do Evropského parlamentu. Po ukončení spolupráce stran na celostátní úrovni v roce 2016 došlo k jejímu obnovení v komunálních volbách v roce 2018 i před volbami do Evropského parlamentu v roce 2019. Jednání o spolupráci probíhala i v krajských volbách v roce 2020, ale společné koalice TOP 09 a STAN byly nakonec vytvořeny jen v několika málo krajích a ve většině krajů kandidovaly proti sobě. Další vývoj byl již nastíněn v úvodu této práce a víme tedy, že ani ve sněmovních volbách v roce 2021 se spolupráce TOP 09 a Starostů ve formě předvolební koalice se společným volebním programem a se společnou kandidátní listinou neobnovila. Předvolební spolupráci TOP 09 a STAN lze ale objektivně hodnotit jako úspěšnou, neboť probíhala na více úrovních po řadu let, a nejen po čas jednoho volebního období.

¹¹ Miroslav Kalousek, tehdy jako předseda TOP 09, o ukončení spolupráce se STAN v roce 2016 uvedl, že „záležitost chápe jako rozdíl v cílech“ (ČT24, 2016).

1.5 Co lze očekávat v programech TOP 09 a STAN?

O pravděpodobné podobě volebních programů politických stran v předvolebních koalicích a programů samostatně kandidujících stran lze na základě předchozích poznatků uvedených v teoretické části této práce vyvodit následující tezi:

V programech předvolebních koalic dochází k upozadování témat a problémů, u kterých se koaliční partneři názorově rozcházejí nebo jsou důležité jen pro jednoho z nich, a spíše jsou zdůrazňována témata a politické postoje, na kterých se shodnou.

Na základě teorie popsané v předchozích kapitolách lze usuzovat, že program předvolební koalice bude pravděpodobně obsahově stručnější než program samostatně kandidující strany, a to z důvodu užití mírnější dikce pro potřeby nalezení konsensu mezi koaličními partnery ve znění společných politických cílů. Lze očekávat, že témata, která jsou pro jednotlivé strany významnější budou mít větší zastoupení právě v programu strany pro kterou je téma důležité. U témat, která by mohla být konfliktní nebo by na nich nemusela panovat shoda mezi oběma stranami, předpokládáme menší zastoupení ve společných programech, v obou samostatných programech by pak tato témata mohla mít větší zastoupení.

Tyto teze budou ověřovány na případu předvolební koalice politické strany TOP 09 a hnutí STAN, které před volbami do PSP ČR v roce 2010 a poté i v roce 2013 předkládaly společné volební programy a v následujících sněmovních volbách v roce 2017 již kandidovaly samostatně s vlastními programy. Tato práce je založena na komparaci volebních programů ze tří různých časových období, proto nelze opomenout fakt, že případné programové změny mohly být zapříčiněny i změnami v celospolečenském měřítku (zaměření se na aktuální témata dané doby).

Ve všech zkoumaných programech lze zároveň očekávat zaměření na velmi podobná témata, protože se postupem času nabídky českých politických stran vzájemně přiblížily jak ideologicky, tak v cílech, kterých je třeba dosáhnout.¹² Mohou

¹² Například z výzkumu volebních kampaní z roku 2010 vyplývalo, že se mezi jednotlivými kandidujícími subjekty výrazně snižovala ideologická vzdálenost a programově si byly velmi podobné (Matusšková, 2010, s. 104).

se však lišit způsoby, jakými by strany chtěly dané cíle naplňovat a rovněž se může lišit intenzita, se kterou jsou jednotlivá témata komunikována. Politické strany v České republice se ve svých programech nejčastěji zaměřují na socioekonomická témata (Eibl, Gregor a kol., 2019, s. 55).

Co se týká předvolebního programu Starostů a nezávislých z roku 2017, tak ten by se podle stanov hnutí měl zaměřovat zejména na uplatňování principu subsidiarity a decentralizace. Ve volebním programu TOP 09 z roku 2017 lze na základě informací z předchozí kapitoly očekávat zaměření především na ekonomická témata spojená se správou veřejných financí (např. dosažení vyrovnaných státních rozpočtů a snižování veřejného dluhu). U obou programů by se dalo předpokládat zahrnutí obvyklých sociálních témat jako je například zkvalitňování vzdělávacího systému, zdravotnictví a dalších služeb pro občany.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

V této části bude představen zvolený postup práce při analýze volebních programů TOP 09 a STAN, dále bude podle předem určeného schématu popsáno zastoupení tematických oblastí v těchto programech, představena budou konkrétní témata obsažená ve vybraných programech a následovat bude shrnutí podobností nebo odlišností v pojetí daných témat a zodpovězení výzkumných otázek.

2.1 Metodologie a cíle

Cílem této bakalářské práce bude zjistit, na jaká témata a oblasti politiky byl kladen důraz (tedy větší četnost výskytu) ve společných programech TOP 09 a STAN pro sněmovní volby konané v letech 2010, 2013 a v programech obou uskupení v roce 2017, kdy oba politické subjekty kandidovaly samostatně. Dále bude zjišťováno, k jakým změnám v programech došlo, tzn. jak se v jednotlivých programech změnil rozsah témat, popřípadě, jaká témata byla vynechána nebo přidána.

K obsahové analýze¹³ volebních programů bude využito kódovací schéma výzkumné skupiny zvané Comparative Manifesto Project (CMP). Prostřednictvím této analýzy bude zjišťován poměr tematických oblastí v jednotlivých volebních programech. Následně se zaměříme více na obsahovou stránku těchto textů, tedy na porovnání, jak byla vybraná témata interpretována ve zkoumaných programech a zda v nich můžeme nalézt nějaké shody či neshody.

2.1.1 Kódovací schéma CMP

Jako hlavní prostředek k analýze dat při zjišťování poměru tematických oblastí ve volebních programech bylo použito kódovací schéma výzkumné skupiny Comparative Manifesto Project (CMP). Metoda CMP je založena na manuálním kódování programových dokumentů s cílem určování preferencí jednotlivých politických stran a je hojně využívána při kvantitativních rozborech politických programů (Werner et al., 2021, s. 2). Kódovací schéma bylo již mnohokrát aplikováno

¹³ Kvantitativní obsahová analýza je nejčastěji využívanou technikou při analýze stranických programů a prohlášení, neboť badatelé umožňuje zkoumat jaká témata se v programech vyskytují a jak velký prostor je jim věnován, a to i v rámci delšího časového období. V praxi často dochází také k prolínání kvantitativních a kvalitativních textových analýz (Dvořáková, 2010, s. 98).

i na programy českých politických stran (např. Eibl, 2010; 2014; a Dostálová & Eibl, 2019). Dalším oblíbeným využitím této metody je zařazení politických stran na pravolevé škále a posuzování jejich vzájemné ideologické vzdálenosti. Jedná se o tzv. RILE index, který je tvořen z 26 kategorií, z nichž 13 znázorňuje pravicová a 13 levicová témata (Eibl, 2011, s. 74).

Kódovací metoda CMP ovšem není bez chyby. Kritika se vztahuje především k nedostatečné reliabilitě výsledků a procesu kódování (Eibl, 2011, s. 74). Výběr jednotek a zařazení do kategorie je prováděno manuálně a je tedy založeno na subjektivním uvážení každého kodéra. Závěrečné výsledky se mohou do značné míry lišit, zvláště, pokud výzkumník narazí na příliš obecné a nejednoznačné formulace programových bodů.

Základní jednotka analýzy

Kódování podle manuálu CMP probíhá na základě rozdělení textu na menší větné části na tzv. kvazi-věty. Jednotlivé kvazi-věty nesou vždy nějaký politický význam neboli informaci o programových východiscích strany (Eibl, 2011, s. 73).

Jedna kvazi-věta obsahuje vždy jeden výrok. Základním pravidlem je, že jedna věta je minimálně jedna kvazi-věta.¹⁴ Kvazi-věta nemůže být tvořena dvěma a více větami a taktéž nemůže být tvořena jen jedním slovem. To znamená, že příklady, úvahy, vysvětlení atd. nejsou jedinečnými argumenty a nejsou tedy kvazi-větami (podrobně viz Werner et al., 2021, s. 5).

Každé datové jednotce (jednotlivé kvazi-větě) je poté přidělena jedna z 56 předem definovaných kategorií, které jsou členěny do sedmi tematických oblastí politiky, jimž jsou: **(1) zahraniční vztahy, (2) svoboda a demokracie, (3) politický systém, (4) ekonomika, (5) blahobyt a kvalita života, (6) společenské uspořádání a (7) sociální skupiny** (viz Příloha č. 1). Tyto kategorie byly navrženy tak, aby byly dostatečně široké a univerzální, ale i přesto se vyskytují případy, kdy není možné výrok ani podle kontextu sousedních vět zařadit k žádné z kategorií. V takových případech se tedy kódují jako „bez obsahu“ (Eibl, 2011, s. 73).

¹⁴ Jedna věta může obsahovat více kvazi-vět, pokud obsahuje více výroků, které spolu nesouvisí, nebo věta obsahuje výroky, které spolu sice souvisí (např. tím, že pocházejí ze stejné oblasti politiky), ale řeší různé aspekty širší politiky (Werner et al., 2021, s. 5).

2.1.2 Sběr dat a průběh kódování

Analyzovány budou celkem čtyři datové soubory: dva společné volební programy „TOP 09 s podporou Starostů“ pro sněmovní volby konané v letech 2010 a 2013, a dva volební programy publikované před sněmovními volbami v roce 2017, kdy TOP 09 a Starostové kandidovali již samostatně. K analýze programů bude využito online dostupné databáze nakódovaných stranických textů na webu The Manifesto Project.¹⁵ Použitím této databáze se snažíme vyvarovat vlastní interpretaci a přiřazování vět do chybných kategorií.

Z datového výběru budou vynechány úvodní slova a preambule volebních programů, které informují pouze o obecných strategiích a prioritách stran. Dále nebudou zahrnuty nadpisy jednotlivých programových kapitol a odstavců. Při identifikaci tematických oblastí nebude kladen důraz na členění textu do kapitol a podkapitol v daném programu, neboť u některých témat lze předpokládat prolínání ve vícero politických dimenzích. Číselné označení některých subkategorií bude za účelem zobecnění kódovacího schématu upraveno následujícím způsobem: např. „201_1: Svoboda“, „201_2: Lidská práva“ → „201: Svoboda a lidská práva“ (Volkens et al., 2021, s. 12).

¹⁵ https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_corpus_doc/

2.2 Poměr a obsah tematických oblastí v programech

Ve vybraných volebních programech bylo identifikováno celkem 3312 jednotek (kvazi-vět dle CMP). Nejrozsáhlejší program, tedy ten, který obsahoval nejvíce zakódovaných jednotek (1100), byl program TOP 09 pro volby 2017, druhým byl program Starostů a nezávislých (1009 jednotek), taktéž pro volby konané v roce 2017. S rozsahem 656 zakódovaných jednotek následoval společný program obou subjektů z předvolebního období v roce 2010. Nejmenší počet zakódovaných vět (547) obsahoval společný volební program z roku 2013.

Nejpočetněji zastoupenými tematickými oblastmi napříč všemi programy byly: *Ekonomika*; *Blahobyt a kvalita života*; a *Politický systém*. Zastoupení všech sedmi tematických oblastí v jednotlivých programech můžeme vidět v následující tabulce (viz Tab. č. 1).

Tab. č. 1: Zastoupení tematických oblastí v analyzovaných programech (%)

Tematická oblast (CMP schéma)	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
Zahraniční vztahy	6,3	6,0	19,2	7,7
Svoboda a demokracie	5,2	14,3	11,5	12,6
Politický systém	13,7	6,6	10,1	18,0
Ekonomika	35,2	24,7	26,8	28,8
Blahobyt a kvalita života	25,8	33,3	21,7	27,8
Společenské uspořádání	9,6	8,6	8,6	2,7
Sociální skupiny	4,3	6,6	2,1	2,4
Nezařazeno	0	0,5	0	0

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

2.2.1 Zahraniční vztahy

Největší zastoupení jednotek patřících do této tematické oblasti bylo ve volebním programu TOP 09 (2017), kde tato oblast tvořila 19,2 % programu. V dalších zkoumaných programech pak bylo zastoupení oblasti *Zahraniční vztahy*

výrazně menší. V programu STAN (2017) tato oblast tvořila 7,7 % programu, ve společném programu stran z roku 2013 tvořila 6,3 % a ve společném programu z roku 2010 tato oblast tvořila 6 % programu (viz Tab. č. 1).

V tematické oblasti *Zahraniční vztahy* se (dle schématu CMP) rozlišuje celkem 10 kategorií. Procentuální zastoupení kategorií kódovaných v této oblasti je vyobrazeno v tabulce níže (viz Tab. č. 2). Kategorie identifikované ve všech zkoumaných programech jsou v tabulce zvýrazněny barevně a kategorie s nulovým zastoupením byly vynechány.

Tab. č. 2: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Zahraniční vztahy (%)

Kód: Název kategorie	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
101: Speciální zahr. vztahy: poz.	19,5	9,1	0	0
103: Antiimperialismus	2,4	0	0	0
104: Ozbrojené síly: pozitivní	29,3	27,3	43,6	65,4
106: Mír	0	3,0	2,4	2,6
107: Internacionalismus: poz.	22,0	24,2	21,3	10,3
108: Evropská integrace: poz.	26,8	36,4	30,8	20,5
110: Evropská integrace: neg.	0	0	1,9	1,3

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

Do kategorie *Ozbrojené síly: pozitivní* jsou zařazovány výroky, které zdůrazňují význam vnější bezpečnosti a obrany země. Zmiňují potřebu zachování nebo zvyšování vojenských výdajů, modernizace ozbrojených sil apod. Ve všech volebních programech byla nalezena shoda o potřebě posilování armády České republiky a rozvoji jejích schopností a také o významnosti členství naší země v NATO a nutnosti naplňování závazků vůči spojencům.

Ve volebních programech TOP 09 a STAN z roku 2017 byly navíc zmiňovány nové hrozby hybridního charakteru (zejm. dezinformační kampaně), na které je potřeba státní správu a také veřejnost řádně připravit. Starostové v této souvislosti navrhovali vytvoření specializovaných složek pro kybernetický boj a dále

navrhovali například „kurz elementárního výcviku pro chování v případě krizí“, který by spravovala ministerstva školství a obrany (STAN, 2017, s. 51). Oba volební programy se také shodovaly o potřebě zvyšování výdajů na obranu ve výši 2 % HDP do roku 2021, neboť se tak ČR zavázala svým spojencům v NATO.

V programu TOP 09 (2017) bylo Rusko zmiňováno jako potenciální hrozba a revizionistická síla, která se ve snaze o změnu politických či teritoriálních poměrů ve svůj prospěch nezdráhá použít zbraně a jako příklad je v programu uvedena agrese Ruska vůči Ukrajině (anexe Krymu v roce 2014). V celém programu STAN (2017) nebyla o Rusku žádná zmínka.

Další dvě kategorie, které byly kódované ve všech programech, spolu dle přiřazovaného obsahu tematicky úzce souvisely. Do kategorie ***Evropská integrace: pozitivní*** se přiřazují výroky, které obsahují příznivé zmínky o vstupu či setrvání v Evropské unii, a také výroky vyjadřující podporu rozšiřování EU a jejich pravomocí. Do kategorie s názvem ***Internacionalismus: pozitivní*** se přiřazují výroky, které zdůrazňují potřebu mezinárodní spolupráce, podporu OSN a podporu mezinárodních cílů, např. týkající se pomoci rozvojovým zemím (Volkens et al., 2021, s. 11).

Kromě konstatování snahy o plnění závazků, které vyplývají ze členství v EU i v NATO se ve všech programech objevily pozitivní výroky také ohledně vstupu ČR do eurozóny a ve všech programech byla vyjádřena ambice stanovit pevný termín přijetí eura. Do této kategorie byly zařazeny také například výroky o bilaterální spolupráci s USA a úzké spolupráci států Visegradské čtyřky. Volební programy TOP 09 a STAN z roku 2017 navíc vyjadřovaly podporu k vytvoření jednotného digitálního trhu a volného toku dat v rámci EU.

Novou kategorií pro volební programy z roku 2017 se stala kategorie s názvem ***Evropská integrace: negativní***, neboť ani v jednom z dřívějších (společných) programů nebyla tato kategorie kódována. Do kategorie jsou zařazovány nepříznivé zmínky o EU a opoziční výroky vůči konkrétním evropským politikám. V programu TOP 09 (2017) se objevovaly zmínky o změně struktury rozpočtu EU, snižování podpory zemědělské politiky ve prospěch zahraniční a bezpečnostní politiky a usilování o akceschopnější Unii. Starostové ve svém programu zmiňovali zasažení se o diskusi o reformě institucionální struktury EU a OSN.

V novějších programech došlo k vymizení kategorie *Speciální zahraniční vztahy: pozitivní*. Jedná se o příznivé zmínky o konkrétních zemích, se kterými má domácí stát zvláštní vztah. Oba společné volební programy TOP 09 a STAN z let 2010 a 2013 obsahovaly pozitivní zmínky o Rusku jako o „potenciálně významném ekonomickém partnerovi“ a o potřebě stabilizování demokracie na západním Balkánu a v zemích východní Evropy. Program 2013 navíc zmiňoval potřebu udržování dobrých vztahů se Slovenskem a dalšími sousedními zeměmi, včetně usilování o vzájemnou koordinaci postojů Visegradských zemí, „zejména v jednáních týkajících se EU a evropské bezpečnosti“ (TOP 09, 2013, s. 24). Důvodem vymizení pozitivních zmínek o zemích, se kterými má země zvláštní vztah mohlo být to, že v „nových“ programech byly tyto zmínky zakódovány do jiné kategorie, popřípadě se mohly změnit vztahy mezi zeměmi (např. odsouzení anexe Krymu).

V samostatném volebním programu TOP 09 byla oproti programu STAN více zastoupena témata *Internacionalismus: pozitivní* a *Evropská integrace: pozitivní*, v programu Starostů bylo naopak významnější téma *Ozbrojené síly: pozitivní*. Ani v jednom ze samostatných programů z roku 2017 nebyla nalezena témata, u kterých by se TOP 09 a STAN názorově rozcházely, tudíž nebyla nalezena žádná konfliktní témata, která by ve společných programech musela být upozaděována.

2.2.2 Svoboda a demokracie

Největší zastoupení jednotek patřících do tematické oblasti *Svoboda a demokracie* bylo ve společném volebním programu TOP 09 a STAN z roku 2013, kde tato oblast tvořila 14,3 % programu. V programu Starostů a nezávislých (2017) tvořila 12,6 %, v programu TOP 09 (2017) tvořila 11,5 % a ve společném programu stran z roku 2010 tato oblast tvořila 5,2 % programu (viz Tab. č. 1).

V tematické oblasti *Svoboda a demokracie* se rozlišují celkem čtyři kategorie. Zastoupení jednotlivých kategorií kódovaných v této oblasti můžeme vidět v následující tabulce (viz Tab. č. 3). Společnými kategoriemi pro všechny zkoumané programy (tzn. kategorie identifikované ve všech programech) byly kategorie: *Svoboda a lidská práva* a *Demokracie*.

Tab. č. 3: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Svoboda a demokracie (%)

Kód: Název kategorie	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
201: Svoboda a lidská práva	26,5	14,1	32,5	8,7
202: Demokracie	73,5	76,9	64,3	74,8
203: Konstitucionalismus: poz.	0	9,0	3,2	0
204: Konstitucionalismus: neg.	0	0	0	16,5

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

Nejvíce jednotek z tematické oblasti *Svoboda a demokracie* bylo kódováno v kategorii s názvem *Demokracie*. Do této kategorie jsou zařazovány výroky vyjadřující všeobecnou podporu demokracii a jejím prvkům ve vlastní zemi a zapojení všech občanů do politického rozhodování. Druhou společnou kategorií pro všechny volební programy byla kategorie *Svoboda a lidská práva*, do které jsou zahrnovány příznivé zmínky o významu osobní svobody a občanských práv.

Témata kódovaná v obou kategoriích spolu mnohdy úzce souvisela, a proto si je přiblížíme společně. Ve volebních programech TOP 09 a STAN nebyly v této oblasti nalezeny žádné rozpory. Zkoumané volební programy deklarují, že oba politické subjekty ctí demokratický stát, ve kterém jsou naplňována občanská práva a svobody jednotlivce.

Ve (společném) volebním programu z roku 2010 bylo ve snaze o zvýšení zájmu občanů o účast ve volbách navrhováno posílení prvků přímé demokracie, a to např. formou přímé volby starostů, primátorů a přímé volby prezidenta republiky. Dále bylo v programu uvedeno, že předložit zákonodárnou iniciativu bude možné pouze tehdy, pokud ji podepíše alespoň deset poslanců. Navrhovány byly také zásadní změny v systému voleb zástupců veřejnosti do mediálních rad – „členové by neměli být voleni jen politiky, ale významný podíl na jejich jmenování by měla mít i občanská společnost“ (TOP 09, 2010, s. 33). Společný program TOP 09 a STAN dále zmiňoval návrh na uzákonění povinnosti *České správy sociálního zabezpečení* informovat na konci kalendářního roku každého plátce o tom, kolik zaplatil za uplynulé období. V programu 2013 bylo navrhováno zahájení diskuse o ukončení činnosti vrchních soudů, zavedení korespondenční volby a příprava elektronického

hlasování. V obou zmíněných programech byla vyjádřena podpora většího využití elektronické formy komunikace mezi úřady a občanem a také zde bylo garantováno zajištění maximální míry svobody slova.

Důraz na svobodu projevu, zavedení korespondenční volby a přípravu elektronického hlasování přejal taktéž volební program TOP 09 z roku 2017. Dalšími zajímavými body v programu bylo například: zrušení povinné předškolní docházky; zpřísnění odpovědnosti pacienta za své zdraví s umožněním sankcionovat zneužívání péče či porušení povinností v průběhu léčebného procesu; a posílení odpovědnosti státu za nezákonně udělené pokuty.

Volební program STAN (2017) se v této oblasti zaměřoval na zlepšení přístupu občana k veřejným databázím a státem vytvářeným zdrojům dat, například o zdraví, nemocnicích, dopravě, počasí, vodě, ekonomice, statistických údajích. Starostové se v programu také věnovali soudnictví a navrhovali založit *Nejvyšší radu soudnictví*, která by vyhodnocovala postupy soudců a stav soudnictví všeobecně. Navrhovali také posílit postavení poškozených, „kdy státní zástupci budou odpovědní za vymáhání náhrady škody, kterou má poškozenému dle trestního rozsudku uhradit pachatel“ (STAN, 2017, s. 23). Prosadili by také zapojení více veřejných institucí do tvorby a přípravy zákonů, jejichž zástupci by byli zastoupeni v *Legislativní radě vlády ČR* (Asociace krajů, Svaz měst a obcí, Sdružení místních samospráv, odborových svazů atd.).

Starostové, podobně jako TOP 09 v roce 2017, ve svém programu pozitivně přijímali myšlenku zavedení elektronických voleb, ale to až po důkladné analýze a otestování systému např. v jednom senátním obvodu. Starostové navrhovali taktéž pozměnit systém volby členů do mediálních rad, „aby nemohlo docházet k politickému ani jinému ovlivňování činnosti médií veřejné služby“ (STAN, 2017, s. 78).

Ve volebním programu Starostů a nezávislých z roku 2017 byly v jako jediném zakódovány výroky spadající také do kategorie ***Konstitucionalismus: negativní***. Do kategorie jsou zařazovány opoziční výroky vůči určitým aspektům ústavy. Zahrnují se také výzvy k ústavním dodatkům nebo změnám. Starostové ve svém programu navrhovali zpřesnění pravidel přímé volby prezidenta a jeho pravomocí, prodloužení lhůty na posouzení zákonů z nynějších 30 nejméně na 60 dní a také zpřesnění Ústavy ohledně procesu jmenování vlády. První pokus o jmenování

premiéra by měl jako dosud náležet prezidentovi, pokud by však vybraná vláda ne získala důvěru Poslanecké sněmovny, měl by druhý pokus náležet předsedovi PS. Případný třetí pokus by opět náležel prezidentovi.

Na tomto místě bylo nalezeno potenciální konfliktní téma mezi TOP 09 a STAN, neboť v programu TOP 09 byla v roce 2017 kódována kategorie ***Konstitucionalismus: pozitivní***, ve které strana TOP 09 zdůrazňovala, že ke změnám ústavního pořádku je nutné přistupovat obezřetně a že jakékoliv změny budou prováděny pouze po důkladné diskusi odborné i laické veřejnosti, a to jen v případech, kdy bude změna skutečně potřebná a užitečná (TOP 09, 2017, s. 34). Zatímco v programu STAN se objevila pouze kategorie ***Konstitucionalismus: negativní***.

2.2.3 Politický systém

Největší zastoupení jednotek patřících do této tematické oblasti bylo ve volebním programu Starostů a nezávislých (2017), kde tato oblast tvořila 18 % programu. Ve společném programu stran z roku 2010 tato oblast tvořila 13,7 % programu, v programu TOP 09 (2017) tvořila 10,1 % a ve společném programu stran z roku 2013 tato oblast tvořila 6,6 % programu (viz Tab. č. 1).

V tematické oblasti *Politický systém* se rozlišuje celkem pět kategorií. Zastoupení jednotlivých kategorií kódovaných v této oblasti můžeme vidět v následující tabulce (viz Tab. č. 4). Kategorie *Decentralizace; Vládní a administrativní efektivita; a Politická korupce* byly identifikované ve všech zkoumaných programech. V tabulce jsou zvýrazněny barevně.

Tab. č. 4: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Politický systém (%)

Kód: Název kategorie	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
301: Decentralizace	10,0	11,1	9,9	29,1
302: Centralizace	0	0	0,9	0
303: Vládní a admin. efektivita	46,7	72,2	75,7	69,8
304: Politická korupce	36,7	16,7	9,0	0,5
305: Politická autorita	6,7	0	4,5	0,5

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

Nejvíce jednotek z oblasti *Politický systém* bylo kódováno v kategorii s názvem *Vládní a administrativní efektivita*. Do této kategorie se zařazují výroky vyjadřující potřebu zvýšení efektivity a hospodárnosti ve státní správě a obecnou snahu o zjednodušení administrativních procesů.

Ve všech volebních programech bylo vyjádřeno obecné zaměření se na postupné rušení nadbytečných a málo efektivních agend a rovněž potřeba zavedení jednotného inkasního místa. Cílem by byl systém, kdy „daňový poplatník odvádí daň z příjmu, sociální a zdravotní pojištění, vypočtené z jednotného základu, na jedno místo, které spravuje odvody, a z jednoho místa také přichází jediná kontrola“ (TOP 09, 2017, s. 28).

Společné volební programy (2010 i 2013) se shodovaly také v usilování o přijetí nového zákona o státní službě, který by zajistil transparentní a kvalitní výběr zaměstnanců a výrazně by omezil politický vliv na výkon státní správy. V programu v roce 2010 bylo dále navrhováno např. ztenčení byrokratického systému státní správy lesů v ČR tak, že by všechny kompetence současných osmi spravujících úřadů byly převedeny pouze do jednoho subjektu; snížení počtu funkcí na generálním štábu a ministerstvu obrany; a profesionální řízení vědeckých institucí manažery či lidmi se zahraničními zkušenostmi. Ve společném programu z roku 2013 bylo navrhováno zrušení ministerstev dopravy, ministerstva průmyslu a obchodu a ministerstva pro místní rozvoj. Namísto nich by vzniklo ministerstvo hospodářství, které by přineslo úspory i efektivnější řízení hospodářské politiky a ve vládě by tak nastala rovnováha mezi pozicemi odpovědnými za veřejné rozpočty a za rozvoj ekonomiky (TOP 09, 2013, s. 28).

Návrhem vzniku nového ministerstva hospodářství namísto ministerstva dopravy a ministerstva průmyslu a obchodu se v roce 2017 zabýval i volební program Starostů a nezávislých. Starostové (2017) dále navrhovali např. zrušit vrchní soudy a zavést tak třístupňovou soudní soustavu; propojit elektronicky všechny registry a systémy, do kterých by se občan mohl přihlásit prostřednictvím tzv. digitálního klíče; novelizaci stavebního práva; prodloužení lhůty na posouzení návrhů zákona; snížit počet voleb nebo alespoň sloučit termíny některých z nich; zavést funkci státního tajemníka pro obranu, který by byl podřízený přímo předsedovi vlády a který by řídil expertní úroveň Bezpečnostní rady státu.

TOP 09 ve svém programu v roce 2017 kromě již zmiňovaného zavedení jednoho inkasního místa navrhovali také například posílení soudcovské samosprávy zřízením *Nejvyšší rady soudnictví* a změnu v systému akvizičního procesu ministerstva obrany, tj. „zavést důsledné projektové řízení a nové metody v pořizování majetku“ (TOP 09, 2017, s. 21).

TOP 09 (2017) nechce navrhovat ani schvalovat zbytečné regulace, takže s každou novou regulací by zároveň muselo dojít ke zrušení alespoň jedné stávající. Starostové by chtěli trvat na velice podobném principu: „za každý nový zákon, jedna zrušená veřejná agenda“ (STAN, 2017, s. 19). Oba volební programy z roku 2017 se shodovaly rovněž na potřebě zefektivnit fungování České pošty. Starostové by chtěli pobočky naplnit dalšími veřejnými službami, kdežto TOP 09 by chtěla omezit „mnohdy zcela nesmyslné vedlejší činnosti České pošty, které zajišťuje soukromý sektor“ (TOP 09, 2017, s. 40). Jaké služby jsou tím myšleny, nebylo v programech konkretizováno.

Další společnou kategorií pro všechny volební programy byla kategorie *Decentralizace*. Do této kategorie se zařazují výroky podporující federalismus a regionální autonomii v politickém a ekonomickém rozhodování. Prosazování principu subsidiarity a důraz na princip víceúrovňového vládnutí se podle očekávání nejvíce projevilo ve volebním programu STAN (2017). Reforma veřejné správy byla nastartována již v roce 1990 a dosud stále nebyla dokončena její třetí etapa, díky které mělo dojít „k decentralizaci kompetencí ústředních orgánů státní správy (zejména ministerstev)“ a jejich „zeštíhlení“ (STAN, 2017, s. 11).

Starostové podporují přesun některých ústředních orgánů a kompetencí státní správy do regionů a chtěli by iniciovat reformu systému obcí s rozšířenou působností, který by představoval neformální článek mezi krajskou a obecní samosprávou. Na obce či městské části větších měst by mělo přejít např. rozhodování o přiznání sociálních dávek a příspěvku na bydlení. Obce by měly také samy rozhodovat o podstatných zásazích do krajiny ve své lokalitě – zachování úlohy obcí v územním plánování zmiňoval také společný volební program z roku 2013.

Společný volební program v roce 2010 taktéž zmiňoval uplatňování principu subsidiarity ve správním rozhodování. Navrhováno bylo posílení rozhodovacích pravomocí obecních zastupitelstev; a změna v systému poskytování prostředků

na přímý vztah stát–obec, namísto rozdělování prostřednictvím krajů. Návrh nového zákona o rozpočtovém určení daní by rovněž byl předložen až po diskusi se zástupci samospráv – svazu měst a obcí, spolkem pro obnovu venkova, sdružením místních samospráv a dalšími.

V programu TOP 09 z roku 2017 bylo navrhováno zrušení některých dotačních titulů pro zefektivnění tohoto systému, neboť „potřeby obcí jsou rozmanité a nelze je šablonovitě zařadit do dotačních škatulek“ (TOP 09, 2017, s. 39).

Poslední společná kategorie, ***Politická korupce***, nebyla ve zkoumaných programech příliš obsáhlá. Několik významnějších návrhů pro boj proti korupci bylo představeno ve společném programu TOP 09 a STAN z roku 2010. Navrhovaly například, že budou elektronicky dostupné všechny informace o veřejných zakázkách od fáze přípravy až do fáze realizace smlouvy a že tuto smlouvu bude možné uzavřít pouze s korporacemi s průhlednou vlastnickou strukturou. Zveřejňovány budou také informace o veškerých dotacích poskytovaných z veřejných rozpočtů a rozpočty volebních kampaní politických stran.

Tato kategorie měla v samostatném volebním programu TOP 09 v roce 2017 větší zastoupení než v samostatném programu STAN, toto téma můžeme tedy považovat za významnější pro stranu TOP 09. V programu Starostů (2017) bylo naopak oproti TOP 09 významnější téma ***Decentralizace***. Ani v jednom ze samostatných programů z roku 2017 nebyla nalezena témata, u kterých by se TOP 09 a STAN názorově rozcházely, tudíž nebyla nalezena žádná konfliktní témata, která by ve společných programech musela být upořádována.

2.2.4 Ekonomika

Největší zastoupení jednotek patřících do tematické oblasti *Ekonomika* bylo ve společném volebním programu stran z roku 2010, kde tato oblast tvořila 35,2 % programu. V programu Starostů a nezávislých (2017) tato oblast tvořila 28,8 % programu, v programu TOP 09 (2017) tvořila 26,8 % a ve společném programu stran z roku 2013 tvořila 24,7 % (viz Tab. č. 1).

Tematická oblast *Ekonomika* je co do počtu kategorií nejrozsáhlejší. V této oblasti se rozlišuje celkem 16 kategorií, z nichž 11 bylo identifikováno ve všech

zkoumaných programech. V následující tabulce jsou tyto kategorie zvýrazněny barevně (viz Tab. č. 5) a kategorie s nulovým zastoupením byly vynechány. Z důvodu velkého zastoupení této oblasti ve všech programech, nebudeme popisovat podrobně všechny kategorie, ale představíme si pouze několik vybraných témat.

Tab. č. 5: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Ekonomika (%)

Kód: Název kategorie	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
401: Svobodné podnikání	7,4	3,7	5,1	4,8
402: Stimuly: pozitivní	3,5	14,1	7,8	3,8
403: Tržní regulace	10,8	14,1	16,6	11,0
404: Ekonomické plánování	0	5,2	4,7	6,9
405: Korporativismus	0	0	0,7	1,7
406: Protekcionismus: pozitivní	3,0	3,7	1,7	5,5
407: Protekcionismus: negativní	0,4	0,7	0,7	0,3
408: Obecné ekonomické cíle	43,7	10,4	2,0	1,7
410: Produktivita a růst	0,4	10,4	7,5	4,1
411: Technologie a infrastruktura	16,0	21,5	40,7	47,1
412: Řízená ekonomika	0,9	1,5	1,0	1,4
413: Znárodňování	0,9	0,7	0,7	2,4
414: Ekonomická ortodoxie	11,3	14,1	3,1	0,3
416: Proti-růstová ekonomika	1,7	0	7,8	8,9

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

Nejvíce jednotek z tematické oblasti *Ekonomika* bylo kódováno v kategorii s názvem *Technologie a infrastruktura*. Do této kategorie jsou zařazovány výroky spojené s modernizací průmyslu a dopravy. Dále může být zdůrazňován význam vědy a technologického rozvoje v průmyslu a potřeba veřejných výdajů na infrastrukturu. Všechny volební programy se shodovaly zejména na zvyšování výdajů na podporu vědy a výzkumu, vzdělání, vývoje nových technologií a na rozvoj dopravní infrastruktury. Jako hlavní priorita byla zmiňována především výstavba silnic a dálnic, modernizace železniční sítě a také vybudování záchytných parkovišť a obchvatů kolem obcí a měst.

Volební programy TOP 09 a Starostů se v roce 2017 shodovaly na dalším rozvoji eGovernmentu a digitalizaci veřejné správy; na rozvoji inteligentních a elektrifikovaných dálnic a vysokorychlostních železnic. Oba politické subjekty přejaly z jejich společného programu z roku 2013 důraz také na elektronizaci zdravotnické dokumentace a zdravotnictví obecně. Samotný program TOP 09 (2017) také ze zmíněného volebního programu převzal vyjádření podporující navázat větší spolupráci škol a vědeckých ústavů s průmyslem a podnikovou sférou.

Do kategorie s názvem *Svobodné podnikání* jsou zařazovány příznivé zmínky o volném trhu, o laissez-faire ekonomice a podpora vlastnického práva. S tím úzce souvisí kategorie s názvem *Stimuly: pozitivní*, která zahrnuje příznivé zmínky o hospodářské politice orientované na pomoc podnikatelům. Zařazují se sem finanční a jiné pobídky, jako jsou dotace, daňové úlevy atd. TOP 09 i Starostové ohledně těchto témat zastávají ve svých programech v podstatě stejná stanoviska a příliš se neodlišují. Své úsilí se rozhodli směřovat na zajištění rovných podmínek na pracovním trhu a vytvoření politiky, která nebude diskriminovat malé a střední podnikatele. Ve volebním programu TOP 09 (2017) bylo navrhováno např. zrušení kauce při vstupu do podnikání; zřízení jednoho správního místa („One Stop Shop“) pro malé podnikatele; zjednodušení ukončení pracovního poměru; a zrušení EET.

Do kategorie *Tržní regulace* se zařazují výroky požadující vytvoření spravedlivého a otevřeného hospodářského trhu. Dále mohou být do této kategorie zařazovány výroky např. o zvýšení ochrany spotřebitele a malých podniků nebo výroky podporující ekonomickou soutěživost. V této kategorii byly napříč všemi zkoumanými programy zakódovány výroky týkající se zejména zdravotní péče a regulační činnosti státu v tomto odvětví. Starostové například uváděli, že by ministerstvo zdravotnictví společně se zdravotními pojišťovny mělo odstranit „stávající nerovnost ve financování výkonů a služeb pro zdravotnická zařízení podobného typu, která vykonávají srovnatelné zdravotní výkony“ (STAN, 2017, s. 55).

V ostatních kategoriích ekonomické oblasti ze všech zkoumaných volebních programů vyplývalo následující znění: Ekonomika ČR je dominantně proexportní a jako země s otevřenou ekonomikou bude Česká republika v rámci EU

podporovat rozvoj mezinárodního obchodu a také se zasazovat o odbourání protekcionistických bariér, které rozvojovým zemím brání v dovozu jejich produktů na evropský trh.

Společné volební programy, tedy ty z let 2010 a 2013, se shodovaly na usilování o snížení rozpočtových výdajů, na zachování strategických firem (ČEZ, ČEPS, ČEPRO, MERO) ve vlastnictví státu; na zrušení transakčních daní (dědická a darovací); a na sjednocení základu daně z příjmů fyzických osob (zdravotního a sociálního). V samotném volebním programu z roku 2010 bylo navrhováno např. zavedení eura; zavedení systému stipendií a půjček pro studenty; snížení objemu mezd vyplácených ze státního rozpočtu o 10 % po tři roky bez navyšování; a snížení státního příspěvku politickým stranám o 50 % po dobu tří let. Ve volebním programu z roku 2013 bylo navrhováno zpoplatnění licencí k provozování soukromého rozhlasového a televizního vysílání nebo také úsilí o přistoupení ČR k Evropské finanční dohodě („Fiscal Compact“). Dále bylo v tomto programu navrhováno, že pro možnost čerpání prostředků bude stačit dosáhnout důchodového věku bez povinnosti setrvat 35 let v systému (TOP 09, 2013, s. 15).

V rámci kategorie *Protekcjonismus: pozitivní* bylo v programu STAN z roku 2017 navrhováno vytvoření systému investičních pobídek pro malé a střední firmy, aby byly schopné expandovat na zahraniční trhy.

Ve volebních programech TOP 09 a STAN z roku 2017 se více než v předchozích letech projevila vlna tzv. zelené politiky a trvale udržitelného vývoje v kategorii s názvem *Proti-růstová ekonomika*. V programech se oba politické subjekty zasazovaly více podporovat výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů; snižovat množství odpadů důkladnou recyklací; a zabránit výstavbě „škodlivých“ staveb. Starostové (2017) by například už v okamžiku návrhů nových projektů zadali požadavek na zeleň jako součást staveb. Zvážili by také možnost snížení, případně zavedení nulové úrovně DPH pro veřejnou hromadnou dopravu (STAN, 2017, s. 47). Strana TOP 09 ve svém programu v roce 2017 uváděla, že svou hospodářskou politikou bude vytvářet podmínky pro to, aby si občané mohli dovolit ekologicky šetrnější vozidla (TOP 09, 2017, s. 33).

Ani v jednom ze samostatných programů z roku 2017 nebyla nalezena žádná témata, u kterých by se TOP 09 a STAN názorově rozcházely, tudíž nebyla

nalezena žádná konfliktní témata, která by ve společných programech musela být upořádována.

2.2.5 Blahobyt a kvalita života

Největší zastoupení jednotek patřících do této tematické oblasti bylo ve společném volebním programu TOP 09 a STAN (2013), kde tato oblast tvořila 33,3 % programu. V samostatném programu STAN z roku 2017 tato oblast tvořila 27,8 % programu, ve společném programu z roku 2010 tvořila 25,8 % a v programu TOP 09 (2017) tvořila 21,7 % programu (viz Tab. č. 1).

V tematické oblasti *Blahobyt a kvalita života* se rozlišuje celkem sedm kategorií – šest z nich bylo identifikováno ve všech zkoumaných volebních programech. V následující tabulce (viz Tab. č. 6) jsou tyto kategorie zvýrazněny barevně. Vzhledem k velkému zastoupení této oblasti ve všech programech si představíme pouze některá vybraná témata.

Tab. č. 6: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Blahobyt a kvalita života (%)

Kód: Název kategorie	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
501: Ochrana životního prostředí	28,4	19,2	8,8	13,6
502: Kultura: pozitivní	9,5	19,8	12,6	27,5
503: Sociální spravedlnost	6,5	9,9	5,9	0,7
504: Rozšiřování sociálního státu	23,7	28,0	41,4	31,8
505: Omezení sociálního státu	17,8	2,7	8,4	0,4
506: Rozšíření výdajů na školství	14,2	20,3	20,9	26,1
507: Omezení výdajů na školství	0	0	2,1	0

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

Nejvíce jednotek z tematické oblasti *Blahobyt a kvalita života* bylo kódováno v kategorii **Rozšiřování sociálního státu**. Do této kategorie se zařazují příznivé zmínky o rozšiřování sociálních služeb a systému sociálního zabezpečení. Kategorie zahrnuje např. vládní financování zdravotní péče nebo sociálního bydlení. Všechny volební programy se shodovaly na zvýšení dostupnosti kvalitní zdravotní

péče a služeb pro pacienty, a to zejména na zvýšení dostupnosti hospicové a paliativní péče. Dále shodně zmiňovaly, že je nutné provést penzijní reformu a navýšit odměny pro lékařský personál.

Kromě zajištění sociálních služeb pro handicapované občany a pro občany starší 65 let by se Starostové (2017) chtěli rovněž zaměřit na podporu mladých rodin, a to například podporou dotací pro startovací byt nebo podporou půjček na bydlení pro osoby mladší 35 let.

Volební program TOP 09 (2017) se zaměřoval na snazší skloubení péče o děti s pracovním uplatněním. Navrhováno bylo například zrušení povinného roku v mateřské škole a dále také zařazení nákladů na služby spojené s hlídáním dětí a domácími pracemi mezi položky odečitatelné ze základu daně. Stejně jako ve společném programu v roce 2013, tak i v programu TOP 09 (2017) bylo uvedeno, že peněžitá pomoc v mateřství by se měla odvíjet od výdělku matky před nástupem na mateřskou dovolenou.

Výroky, které naopak podněcují **omezování výdajů státu na sociální služby** a sociální péči, byly kódovány ve společných programech z roku 2010 a 2013 a také v samostatném volebním programu TOP 09 (2017). V těchto programech bylo například uvedeno, že dávky v nezaměstnanosti budou poskytovány pouze občanům, kteří si práci aktivně shánějí; a že bude ověřováno, zda příjemci dávek na bydlení dané bydlení skutečně užívají. Strana TOP 09 (2017) podobně jako ve společném programu z roku 2013 podpořila zvýšení spoluúčasti pacientů na zdravotní péči (pohotovostní služby, částečně hrazené léky, či náklady na lůžko a stravu při hospitalizaci). TOP 09 by také zavedla poplatek pro pacienta, který by chtěl využívat péči specialisty bez doporučení praktického lékaře.

Další společnou kategorií pro všechny volební programy byla kategorie s názvem **Rozšíření výdajů na školství**. Do této kategorie jsou zahrnovány výroky vyjadřující potřebu navyšování výdajů na školství na všech úrovních (mimo technického výcviku). Všechny volební programy by ve vzdělávání kladly důraz na počítačovou a finanční gramotnost a na jazykovou vybavenost. Vyjádřily také podporu programům celoživotního vzdělávání; alespoň půlročnímu studiu v zahraničí; a zvýšení podílu praktické výuky ve školách ve spolupráci s firmami.

V jediném programu TOP 09 z roku 2017 byla kódována kategorie ***Omezení výdajů na školství***. Strana TOP 09 ve svém programu uvedla, že by chtěla umožnit vysokým školám zavést školné s tím, že by významná část školného byla použita na stipendia pro talentované studenty z ekonomicky znevýhodněných rodin (TOP 09, 2017, s. 6). Prosadili by tedy zároveň systém půjček a grantů na náklady na vysokoškolské vzdělání. Zavedení školného bylo zmíněno už ve společném programu stran v roce 2010. Výrok byl ale cílen na zvýšení úrovně vysokoškolského vzdělání a posílení osobní motivace studentů (TOP 09, 2010, s. 30), takže byl zařazen do kategorie ***Rozšíření výdajů na školství***.

Co se týká kategorie s názvem ***Kultura: pozitivní*** a potřebě zabezpečení kulturních a volnočasových zařízení, tak se všechny volební programy shodovaly v názoru, že státní podpora kultury i sportu je nepostradatelná.

TOP 09 a Starostové se ve svých volebních programech v roce 2017 shodovali na zvýšení rozpočtu ministerstva kultury na úroveň 1 % ze státního rozpočtu a také na prosazení zákona, který by umožnil transformaci státních a obecních kulturních institucí na veřejnoprávní instituce s rozšířenými možnostmi financování z více zdrojů.

Do kategorie ***Ochrana životního prostředí*** jsou zařazovány obecné politiky ve prospěch ochrany životního prostředí a boje proti klimatickým změnám. Kategorie zahrnuje apely na vhodné nakládání s přírodou a přírodními zdroji, uchování lesů, práva zvířat apod. Všechny volební programy deklarovaly snahu zabránit znehodnocování půdy, ochraňovat zdraví lesních porostů a vodních zdrojů a zlepšit kvalitu ovzduší.

Ve společném programu v roce 2010 spolu TOP 09 a Starostové své cíle popsali následovně: „Česká krajina je naším společným dědictvím. Zřejmé škody je třeba napravit, stávající kulturní i přírodní hodnoty uchovat a předat v pořádku příštím generacím.“ (TOP 09, 2010, s. 32)

2.2.6 Společenské uspořádání

Největší zastoupení jednotek patřících do tematické oblasti ***Společenské uspořádání*** bylo ve společném volebním programu TOP 09 a STAN z roku 2010,

kde tato oblast tvořila 9,6 % programu. V programu TOP 09 (2017) tato oblast tvořila 8,63 % programu, ve společném programu stran z roku 2013 tvořila 8,59 % a ve volebním programu Starostů a nezávislých (2017) tvořila 2,7 % programu (viz Tab. č. 1).

V tematické oblasti *Společenské uspořádání* se rozlišuje celkem osm kategorií. Zastoupení jednotlivých kategorií kódovaných v této oblasti můžeme vidět v následující tabulce (viz Tab. č. 7). Kategorie identifikované ve všech zkoumaných programech jsou v tabulce zvýrazněny barevně. Z důvodu malého zastoupení této oblasti v programech, se tato kapitola bude věnovat jen několika vybraným tématům.

Tab. č. 7: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Společenské uspořádání (%)

Kód: Název kategorie	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
601: Národní způsob života: poz.	1,6	6,4	20,0	33,3
602: Národní způsob života: neg.	0	0	6,3	7,4
603: Tradiční morálka: pozitivní	19,0	21,3	17,9	0
604: Tradiční morálka: negativní	1,6	0	0	0
605: Právo a pořádek: pozitivní	77,8	46,8	50,5	59,3
606: Občanské smýšlení: pozitivní	0	25,5	2,1	0
607: Multikulturalismus: pozitivní	0	0	1,1	0
608: Multikulturalismus: negativní	0	0	2,1	0

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

Nejvíce jednotek z tematické oblasti *Společenské uspořádání* bylo kódováno v kategorii **Právo a pořádek: pozitivní**. Do této kategorie se zařazují výroky, které vyjadřují podporu policie a zabezpečení jejích zdrojů. Dále výroky o přísném vynucování všech zákonů a přísnějším postoji soudů.

Oba společné volební programy TOP 09 a STAN z let 2010 a 2013 se zavázaly hlavní rozpočtové priority policejního resortu směřovat k místním policejním útvarům. V programu v roce 2010 byl navrhován vznik *Generální inspekce ozbrojených bezpečnostních sborů* (GIBS) – kontrolního orgánu, který by byl nezávislý

na ministerstvu vnitra. Program se dále zaměřoval na otázku bezpečnosti na internetu a zajištění ochrany osobních dat proti zneužití.

V roce 2017 byl shodně v obou samostatných volebních programech (TOP 09 i STAN) kladen důraz na snižování administrativní zátěže Policie ČR, aby měly policejní sbory dostatečný prostor na zajišťování bezpečnosti občanů. Dále byl kladen důraz na posílení kárné (majetkové) odpovědnosti soudců, státních zástupců i úředníků. Oba programy také navrhovaly zmírnění trestů za některá méně závažná provinění. Starostové (2017, s. 23) by prosadili princip „třikrát a dost!“ – tzn. že tři totožné přestupky v určité době by byly posouzeny jako trestný čin.

Ve volebním programu TOP 09 (2017) byly navíc zmiňovány snahy o snižování rizik nových bezpečnostních hrozeb, jako jsou např. dezinformační kampaně a kybernetické útoky, a také o snižování rizik extremismu (vedle pravicového a levicového také islámského).

Ve všech programech byla kódována kategorie s názvem *Národní způsob života: pozitivní*, do které jsou kódovány obecné apely na hrdost občanství a vlastenectví. Zahrnují se sem výroky o podpoře existujících národních idejí. Všechny programy byly zaměřeny především na podporu kultury v ČR. Ve společném programu z roku 2013, stejně jako v pozdějším programu TOP 09 (2017), bylo zdůrazňováno, že národní kulturní památky, galerie, muzea a divadla vyžadují odpovědné správcovství. Program TOP 09 z roku 2017 v této kategorii obsahoval také několik zmínek o nelegální migraci, např. vyjádření podpory návratové politiky těch, kteří nezískají mezinárodní ochranu a pobývají v schengenském prostoru nelegálně.

Novou kategorií pro volební programy z roku 2017 se stala kategorie s názvem *Národní způsob života: negativní*, neboť ani v jednom z dřívějších (společných) programů nebyla kódována. Do kategorie jsou zahrnovány opoziční výroky vůči vlastenectví a nacionalismu. V obou programech byla nalezena shoda o přijetí systémových opatření podporujících zaměstnávání cizinců na českém trhu práce, a to zejména v nedostatkových profesích jako např. v oblasti informačních a telekomunikačních technologií.

Ve všech volebních programech kromě programu STAN (2017) byla kódována kategorie *Tradiční morálka: pozitivní*. Do této kategorie se zařazují příznivé

zmínky o tradičních morálních hodnotách, o podpoře náboženství a udržení stabilní tradiční rodiny. Oba společné volební programy TOP 09 a Starostů (2010 a 2013) i volební program TOP 09 (2017) se shodovaly na tom, že základem fungující společnosti jsou soudržné rodiny a že podpora rodin bude jejich hlavní prioritou. Dále se shodovaly na zajištění podpory církvím v jejich „celospolečensky prospěšné činnosti v oblasti vzdělávání, zdravotnictví a sociálních služeb“ (TOP 09, 2017, s. 41). Společný volební program z roku 2010 také například navrhoval zařadit náklady na služby spojené s hlídáním dětí a domácími pracemi mezi položky odečitatelné ze základu daně¹⁶ a vyjadřoval podporu alternativní rodinné péči, jakou je např. pěstounská péče.

Starostové ve svém volebním programu v roce 2017 podporu církvím nevyjadřovali. Téma bylo zcela vynecháno, z čehož můžeme odvodit, že toto téma bylo významnější pro stranu TOP 09.

2.2.7 Sociální skupiny

Největší zastoupení jednotek patřících do této tematické oblasti bylo ve společném volebním programu stran z roku 2013, kde tato oblast tvořila 6,6 % programu. Ve společném volebním programu z roku 2010 vybraná oblast tvořila 4,3 % programu, ve volebním programu STAN z roku 2017 tvořila 2,4 % a v programu TOP 09 (2017) tvořila pouze 2,1 % programu. Tato tematická oblast je tou nejméně zastoupenou oblastí ve všech zkoumaných programech (viz Tab. č. 1).

V tematické oblasti *Sociální skupiny* se rozlišuje celkem šest kategorií. Zastoupení jednotlivých kategorií kódovaných v této oblasti můžeme vidět v následující tabulce (viz Tab. č. 8). Kategorie identifikované ve všech zkoumaných programech byly: *Zemědělství a farmáři: pozitivní*; a *Neekonomické demografické skupiny*. Z důvodu malého zastoupení této oblasti ve všech programech se tato kapitola bude věnovat jen několika vybraným tématům v ní obsažených.

¹⁶ (stejný programový bod byl zmiňován již v kapitole s názvem *Blahobyť a kvalita života*, pocházel však z programu TOP 09 z roku 2017)

Tab. č. 8: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Sociální skupiny (%)

Kód: Název kategorie	Program 2010	Program 2013	TOP 09 (2017)	STAN (2017)
701: Zaměstnanci: pozitivní	0	22,2	21,7	16,7
702: Zaměstnanci: negativní	0	2,8	0	0
703: Zemědělství a farmáři: poz.	28,6	13,9	52,2	66,7
704: Střední třída a duševně prac.	42,9	38,9	8,7	0
705: Nerovnoprávné menšiny	17,9	8,3	13,0	0
706: Neekonomické demograf. sk.	10,7	13,9	4,3	16,7

Zdroj: Vlastní zpracování podle Manifesto Corpus – Version 2021-1 (Burst et al., 2021)

Nejvíce jednotek z tematické oblasti *Sociální skupiny* bylo kódováno v kategorii **Zemědělství a farmáři: pozitivní**. Do této kategorie se zařazují výroky zaměřené ve prospěch zemědělství a farmářů.

Všechny volební programy zastávaly kladný postoj k většímu rozvoji výroby potravin s vyšší přidanou hodnotou. Vyjadřovaly podporu místní a regionální produkci, a to zejména malým a rodinným firmám na venkově. Starostové (2017) například navrhovali zapojit malé farmy do lokálních ekonomik prostřednictvím tzv. krátkých řetězců (tzn. produkce i spotřeba v místě).

Druhou společnou kategorií pro všechny zkoumané programy byla kategorie s názvem **Neekonomické demografické skupiny**, která zahrnuje příznivé zmínky o podpoře žen, seniorů, studentů, jazykových skupin apod. V kategorii mohou být zahrnuty odkazy na pomoc těmto skupinám.

Z volebního programu TOP 09 (2017) byl do této kategorie přiřazen výrok pouze o tom, že se ženy nesmí dostávat do situace náročné volby, zda mít děti, nebo budovat kariéru. V ostatních zkoumaných programech, tedy ve společných programech TOP 09 a STAN z let 2010 a 2013 a v programu STAN z roku 2017, bylo především zmiňováno úsilí o vytvoření podmínek pro plnohodnotný a integrující život seniorů a podpora jejich vzdělávání.

Ve všech volebních programech kromě programu STAN z roku 2017 byly kódovány kategorie **Střední třída a duševně pracující** a také kategorie s názvem

Nerovnoprávné menšiny. Do první zmíněné kategorie jsou zařazovány obecné příznivé reference o střední vrstvě. Mohou sem být zařazovány odkazy na profesní skupiny jako jsou např. lékaři, právníci nebo bankéři.

Ve volebních programech z roku 2010, 2013 i v programu TOP 09 z roku 2017 se nejvíce řešilo zajištění vhodných podmínek a odměn pro pedagogické pracovníky. Upravený systém odměňování by zohledňoval více kvalitu pedagoga, a ne pouze odsloužené roky. Společné volební programy (2010 a 2013) se rovněž zabývaly soustavným zlepšováním finančních a pracovních podmínek zdravotnických pracovníků všech kategorií. Ve volebním programu z roku 2013 bylo např. prosazováno posilování kompetence sester a dalších nelékařských pracovníků; zvýšení role zdravotních asistentek; a „omezení povinného členství v *České lékařské komoře* (ČLK) pouze na ty lékaře, kteří pracují jako samostatní poskytovatelé zdravotních služeb či jako vedoucí zaměstnanci typu primářů; u ostatních bude povinné členství nahrazeno povinnou registrací bez poplatkové povinnosti“ (TOP 09, 2013, s. 13).

Co se týká kategorie *Nerovnoprávné menšiny*, tak do té jsou kódovány obecné příznivé zmínky o neprivilegovaných menšinách nedefinovaných ekonomicky ani demograficky (např. handicapovaní, homosexuálové, imigranti).

V programech bylo stručně konstatováno, že se ve vzdělávání bude zohledňovat péče o zdravotně postižené a jinak znevýhodněné žáky. TOP 09 se ve svém programu v roce 2017 zasazovala o zaměstnávání osob se zdravotním postižením na běžném pracovním trhu a v programu z roku 2010 bylo např. uvedeno snažení se o provedení takových změn, které povedou ke zlepšení uplatnění čerstvých absolventů.

V samostatném volebním programu STAN byla oproti programu TOP 09 více zastoupena témata *Zemědělci a farmáři: pozitivní* a *Neekonomické demografické skupiny* a zároveň byly zcela vynechány kategorie *Střední třída a duševně pracující* a *Nerovnoprávné menšiny*. Nicméně ani v jednom ze samostatných programů z roku 2017 nebyla nalezena žádná témata, u kterých by se TOP 09 a STAN názorově rozcházely.

2.3 Závěrečné srovnání programů a zodpovězení otázek

Tematické oblasti, které měly shodně ve všech volebních programech největší zastoupení, byly oblasti *Ekonomika a Blahobyt a kvalita života* (viz Tab. č. 1 v předchozí kapitole). Nejvíce zastoupené kategorie, respektive témata v programech však pocházely z jiných tematických oblastí. Ve společných programech TOP 09 a Starostů z let 2010 a 2013 byly nejvíce zastoupeny tři tematické kategorie: ***Demokracie, Právo a pořádek, a Vládní a administrativní efektivita***. Ve volebních programech samostatně kandidující strany TOP 09 a hnutí STAN z roku 2017 měly největší zastoupení rovněž dvě kategorie: ***Demokracie, Vládní a administrativní efektivita***. Třetí nejvíce zastoupenou kategorií byla v obou programech z roku 2017 kategorie: ***Zemědělství a farmáři***.

Co se týká rozsahu volebních programů neboli délky analyzovaných textů (a současně i počtu kódovaných vět), tak „nové“ programy samostatně kandidujících stran z roku 2017 jsou v tomto směru sice rozsáhlejší (a to téměř dvojnásobně), počtem kódovaných kategorií, resp. témat, se ale výrazně neodlišují od koaličních programů z minulých let. Kódovací schéma čítá dohromady 56 kategorií, k tomuto počtu se nejvíce přiblížil program TOP 09 (2017), ve kterém bylo kódováno 46 kategorií, program Starostů čítal 38 kategorií, společný program z roku 2013 čítal 39 a nejstarší společný program z roku 2010 čítal 37 kategorií.

Potvrdilo se očekávání o tom, že koaliční program bude kratší než program samostatné strany. Nicméně nelze potvrdit to, že s délkou programu roste i počet témat. Více témat bylo obsaženo pouze v programu TOP 09, v programu STAN, ačkoliv byl delší než společné programy, počet témat nevzrostl.

Proměna témat v koaličních programech a v programech TOP 09 a STAN

Ve volebních programech z roku 2017 došlo (oproti společným programům v letech 2010 a 2013) k vymizení kategorie ***Speciální zahraniční vztahy: pozitivní***. Důvodem vymizení pozitivních zmínek o zemích, se kterými má země zvláštní vztah mohlo být to, že v „nových“ programech byly tyto zmínky zakódovány do jiné kategorie, popřípadě se mohly změnit vztahy mezi zeměmi. Ve společných programech byly např. zahrnuty zmínky o Rusku jako o „potenciálně významném

ekonomickém partnerovi“, v roce 2016 ale Ruská federace anektovala část ukrajinského území a tento čin byl mnoha zeměmi včetně ČR odsouzen. V programu TOP 09 v roce 2017 bylo Rusko zmiňováno pouze jako potenciální hrozba pro bezpečnost naší země, nikoliv jako významný partner, a program Starostů v roce 2017 už Rusko nezmiňoval vůbec.

Kategorie *Ozbrojené síly: pozitivní*; *Technologie a infrastruktura*; *Rozšiřování sociálního státu*; *Národní způsob života: pozitivní*; a *Zemědělství a farmáři* byly kódovány jak ve společných programech v roce 2010 a 2013, tak i v obou samostatných programech TOP 09 a STAN v roce 2017, kde jim bylo věnováno výrazně více prostoru.

Větší zastoupení kategorie *Ozbrojené vztahy: pozitivní* by mohlo být vysvětleno tím, že v roce 2017 mohlo dojít ke zvýšení rizika bezpečnostních hrozeb hybridního charakteru, na které TOP 09 i STAN ve svých programech upozorňovaly. Větší zastoupení kategorie *Technologie a infrastruktura* v „novějších“ volebních programech pravděpodobně souviselo s větším důrazem na modernizaci a digitalizaci veřejné správy než v letech předešlých. Další kategorií, kterou oba samostatné programy TOP 09 a STAN v roce 2017 přejaly z programů koaličních byla kategorie *Rozšiřování sociálního státu*, která byla ve všech programech spjata především se zkvalitňováním vzdělávacího systému a zdravotnictví. Kategorie s názvem *Národní způsob života: pozitivní* byla zaměřena na ochranu českého kulturního dědictví, a v kategorii *Zemědělství a farmáři* byly zastoupeny výroky podporující malé rodinné firmy a rozvoj regionální produkce.

Zastoupení témat v programech TOP 09 a STAN (2017) a rozdíly mezi nimi

V obou „nových“ volebních programech, tedy v samostatných programech TOP 09 a STAN z roku 2017, byla kódována některá témata, která neměla zastoupení v jejich koaličních programech z let 2010 a 2013. Byly to kategorie: *Evropská integrace: negativní*; *Korporativismus*; *Národní způsob života: negativní* a můžeme mezi ně zařadit také kategorii s názvem *Proti-růstová ekonomika*, neboť měla jen minimální zastoupení v jednom z koaličních programů (pouze v roce 2010). V programech v roce 2017 se v rámci těchto kategorií oba politické subjekty zasazovaly více podporovat výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů;

snižovat množství odpadů důkladnou recyklací; uvítaly by reformy některých institucionálních struktur Evropské unie a jejích politik; a shodovaly se také v podporování zaměstnávání cizinců na českém trhu práce.

Ve společných volebních programech z let 2010 i 2013 a také v programu TOP 09 (2017) byla zastoupena kategorie **Tradiční morálka: pozitivní**, ve které bylo vedle zachování tradičních hodnot a podpory soudržných rodin podporováno také zajištění větší podpory církvím. *Ve volebním programu Starostů a nezávislých (2017) bylo toto téma zcela vynecháno, z čehož můžeme vyvodit, že nebylo tolik důležité jako pro stranu TOP 09.*

Kategorie s názvem **Decentralizace** byla zastoupena ve všech zkoumaných programech. *V programu TOP 09 (2017) bylo zastoupení tématu menší, oproti tomu v programu Starostů (2017) mělo toto téma největší zastoupení ze všech zmíněných programů (skoro až trojnásobné), z toho důvodu je možné se domnívat, že bylo významnější pro hnutí STAN.*

V programu STAN (2017) byla v jako jediném z programů zastoupena kategorie s názvem **Konstitucionalismus: negativní**, ve které Starostové vyzývali k některým ústavním změnám nebo dodatkům Ústavy (např. zpřesnit pravomoci prezidenta republiky, zpřesnit proces jmenování vlády nebo prodloužit lhůtu na posouzení zákona). *Navrhování ústavních změn a změn zavedených zvyklostí systému můžeme považovat za významnější téma pro hnutí STAN, neboť strana TOP 09 v těchto věcech zastává spíše konzervativnější přístup. Jednalo se tak o jediný příklad potenciálního konfliktního tématu mezi TOP 09 a STAN, neboť zastávaly protichůdné názory.*

V programu TOP 09 z roku 2017 byla v jako jediném z programů zastoupena kategorie s názvem **Omezení výdajů na školství**. Zavedení školného bylo zmiňováno už ve společném programu stran v roce 2010. Výrok byl ale cílen na zvýšení úrovně vysokoškolského vzdělání a posílení osobní motivace studentů, takže byl zařazen do jiné kategorie (viz str. 39). *Ve společném programu stran z roku 2013 nebylo téma zavedení školného na vysokých školách zmiňováno vůbec, stejně tak nebylo zastoupeno ani v programu STAN (2017). Můžeme se tak domnívat, že se jednalo o téma významnější pro stranu TOP 09.*

Závěrečné shrnutí

Koaliční programy 2010 a 2013 byly kombinací politických cílů a hodnot obou subjektů, důkazem toho je fakt, že si každá strana v samostatném programu převzala nějaké konkrétní body ze společného programu (např. program TOP 09 ze společného programu z roku 2013 převzal návrh o zvýšení spoluúčasti pacientů na zdravotní péči a zpoplatnění některých dalších služeb, viz str. 36, a program STAN ze společného programu z roku 2013 převzal návrh o sloučení více současných ministerstev do nového ministerstva hospodářství, viz str. 32). Některé návrhy byly převzaty ze společných programů v obou programech samotných stran (např. zavedení korespondenční volby a elektronického hlasování viz str. 29, a důraz na elektronizaci zdravotnické dokumentace, viz str. 35).

V programech samostatně kandidující politické strany TOP 09 a politického hnutí STAN z roku 2017 nebyly nalezeny žádné zásadní rozdíly, proto lze předpokládat, že ani při tvorbě společných programů nedocházelo k žádným výrazným rozporům ani k upozadování některých témat, protože programy obou subjektů v roce 2017 se v řešení zásadních politických otázek a problémů shodovaly (tj. postoj k demokratickému zřízení státu, zajištění bezpečnosti, občanských práv a svobod, zahraniční vztahy apod). Z analýzy vyplynulo několik témat, která mohla být pro jednoho z koaličních partnerů významnější. Pro hnutí STAN to byl přesun více kompetencí státní správy do regionálních samosprávných orgánů a přijetí některých ústavních změn. Pro stranu TOP 09 se jako významnější téma jevílo zavedení školného a vztah k církevním hodnotám.

ZÁVĚR

Cílem předložené práce bylo zjistit, na jaká témata a oblasti politiky byl kladen důraz ve společných, resp. koaličních programech TOP 09 a STAN z let 2010 a 2013, kdy obě politická uskupení kandidovala pod společnými kandidátními listinami TOP 09 a do jaké míry se od těchto programů odchýlily volební programy TOP 09 a Starostů v roce 2017, kdy oba politické subjekty kandidovaly ve volbách do PSP ČR každý zvlášť.

Z teoretického hlediska je téma práce významné proto, že koncept předvolebních koalic bývá v odborné literatuře často opomíjen a větší pozornost je věnována koalicím, které vznikají až po volbách. Teoretická část je tedy zaměřena na to, jak a za jakým účelem mohou předvolební koalice vznikat a jak pravděpodobně probíhá tvorba předvolebního programu v koalici. Dále se práce zamýšlí nad tím, jak se programy stran v předvolebních koalicích mohou lišit od programů politických stran, které v koalicích nejsou a ve volbách kandidují samostatně.

K obsahové analýze volebních programů, tedy zjištění, k jakým změnám v programech došlo, tzn. jak se v jednotlivých programech změnil rozsah témat, popřípadě, jaká témata byla vynechána nebo přidána, byla využita online dostupná databáze kódovaných textů výzkumné skupiny Comparative Manifesto Project (CMP). Prostřednictvím této databáze byl zjišťován poměr tematických oblastí v jednotlivých volebních programech a přiblíženy byly i jednotlivé tematické kategorie s příklady přiřazených programových bodů. Na základě zastoupení těchto tematických kategorií byla následně identifikována významnost či potenciální konfliktnost témat v programech TOP 09 a STAN z let 2010, 2013 a 2017.

Nejpočetněji zastoupenými tematickými oblastmi napříč všemi zkoumanými programy byly: *Ekonomika*; *Blahobyt a kvalita života*; a *Politický systém*. K většině zastoupených témat bylo v programech TOP 09 a STAN přístupováno velice podobně, a proto jsem shledala, že v důležitých otázkách nebyly mezi stranami žádné rozpory. Koaliční programy bychom mohli hodnotit jako kombinaci cílů a hodnot obou politických subjektů, protože ve svých samostatných

programech v roce 2017 zahrnovaly podobná témata a oba dokonce přejaly i některé konkrétní návrhy politických kroků ze společných programů.

Předmětem dalšího výzkumu by mohla být analýza volebních programů stran současné vládní koalice, která vznikla v roce 2021 sloučením dvou předvolebních koalic – koalicí „SPOLU“ a koalicí Pirátů a Starostů. Podobným způsobem jako bylo provedeno zkoumání v této práci by bylo možné porovnat koaliční programy z roku 2021 s programy samostatně kandidujících členských stran z předchozích let a zjistit, jestli členské strany musely ve společných programech ustoupit z některých svých priorit nebo politických cílů.

Použitá literatura a zdroje

- Balík, S. (2008). *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Burst, T., Krause, W., Lehmann, P. et al. (2021). Manifesto Corpus. Version: 2021-1. Berlin: WZB Berlin Social Science Center. Dostupné z: <https://manifesto-project.wzb.eu/information/documents/corpus>. (3. 12. 2021)
- Dostálová, V. & Eibl, O. (2019). Volební programy stran a jejich analýza. In O. Eibl, M. Gregor, a kol. *Volby do poslanecké sněmovny v roce 2017* (s. 45–66). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury a Masarykova univerzita.
- Dvořáková, I. (2010). Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza. *AntropoWebzin* 2, 95–99. Plzeň: ZČU a Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/webzin/index.php/webzin/article/view/97>. (cit. 25. 6. 2022)
- Eder, N., Jenny M. & Müller, W. C. (2016). Manifesto functions: How party candidates view and use their party's central policy document. *Electoral Studies*, 45, 75–87.
- Eibl, O. & Gregor, M. a kol. (2019). *Volby do poslanecké sněmovny v roce 2017*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury a Masarykova univerzita.
- Eibl, O. (2010). Volební programy. In S. Balík, *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010* (s. 69–96). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Eibl, O. (2011). *Issues v české politice* (Disertační práce). Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií, katedra politologie. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/xh1ah/>. (cit. 25. 6. 2022)
- Eibl, O. (2014). Analýza volebních programů. In V. Havlík a kol., *Volby do poslanecké sněmovny 2013* (s. 23–54). Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav.
- Eichorst, J. (2014). Explaining variation in coalition agreements: The electoral and policy motivations for rafting agreements. *European Journal of Political Research*, 53, 98–115.
- Fiala, P. & Strmiska, M. (2009). *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.
- Golder, S. N. (2005). Pre-electoral coalitions in comparative perspective: A test of existing hypotheses. *Electoral Studies*, 24, 643–663.

Golder, S. N. (2006). *The Logic of Pre-electoral Coalition Formation*. Columbus: The Ohio State University Press.

Heywood, A. (2004). *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia.

Hloušek, V. & Kopeček, L. (2010). *Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada.

Ibenskas, R. (2015). Understanding Pre-electoral Coalitions in Central and Eastern Europe. *B. J. Pol. S.*, 46, 743–761.

Kalousek, M. (2009). *Strana TOP 09 a hnutí Starostové a nezávislí podepsaly smlouvu o spolupráci*. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/strana-top-09-a-hnuti-starostove-a-nezavisli-podepsaly-smlouvu-o-spolupraci-69.html>. (cit. 25. 6. 2022).

Koalice nebude. Vedení KDU-ČSL vyzvalo STAN, ať vstoupí na jejich kandidátky. (18. 7. 2017). *Lidovky*. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/vedeni-lidovcu-vyzvalo-stan-at-vstoupi-na-jejich-kandidatky-mist.A170718_192649_In_domov_ELE. (cit. 25. 6. 2022)

Matušková, A. (2010). Volební kampaně. In S. Balík, *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010* (s. 97–116). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

National Democratic Institute. (2015). *Coalitions. A Guide for Political Parties*. Dostupné z: https://www.ndi.org/sites/default/files/Coalitions_A%20Guide%20for%20Political%20Parties%20%281%29.pdf. (cit. 25. 6. 2022)

Novák, M. (1997). Aliance a koalice. In M. Novák, *Systémy politických stran* (s. 175–191). Praha: Sociologické nakladatelství.

Sál, K. (2021). *Předvolební koalice: Jeden problém za druhým*. Institut pro politiku a společnost. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2021/04/P%20C5%99edvolebn%C3%AD-koalice-Jeden-probl%C3%A9m-za-druh%C3%BDm-IPPS.pdf>. (cit. 25. 6. 2022)

Starostové a nezávislí. (2017). *Program STAN 2017. Chceme vrátit stát zodpovědným občanům*. Dostupné z: https://www.starostove-nezavisli.cz/fmfile/0/files/volby17/STAN_program_17_final.pdf. (14. 6. 2022)

Starostové a nezávislí. (b. r.). *About*. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/about>. (cit. 25. 6. 2022)

- The Manifesto Project. (2022). Manifesto Project Data Dashboard. Dostupné z: https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_corpus_doc/. (cit. 3. 12. 2022)
- Tillman, E. R. (2013). Pre-electoral coalitions and voter turnout. *Party Politics*, 21(5), 726–737.
- TOP 09 a Starostové ukončí spolupráci, Gazdík má odejít z vedení sněmovny. (8. 11. 2016). *ČT24*. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1952940-top-09-a-starostove-ukonci-spolupraci-gazdik-ma-odejit-z-vedeni-snemovny>. (cit. 25. 6. 2022)
- TOP 09. (2010). *Volební program TOP 09*. Dostupné z: https://www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2010-do-poslanecke-snemovny_85.pdf. (cit. 14. 06. 2022)
- TOP 09. (2013). *Víme, kam jdeme – Volební program TOP 09*. Dostupné z: https://www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2013-do-poslanecke-snemovny_894.pdf. (cit. 14. 06. 2022)
- TOP 09. (2017). *Volební program 2017. Úspěšná země – odolná společnost*. Dostupné z: https://www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2017-do-poslanecke-snemovny_1717.pdf. (cit. 14. 06. 2022)
- TOP 09. (b. r.). *Programová východiska a principy*. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/programova-vychodiska-a-principy/>. (cit. 25. 6. 2022)
- Vodička, K. & Cabada, L. (2011). *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál.
- Vodová, P. (2020). Who Makes a Compromise? Adopting Pledges in Czech Coalition Agreements. *European Review*, 28(5), 728–743.
- Volkens, A., Burst, T., Krause, W. et al. (2021). *The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR)*. Version 2021a. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB). Dostupné z: https://manifesto-project.wzb.eu/down/data/2021a/codebooks/codebook_MPDataset_MPDS2021a.pdf. (cit. 3. 11. 2021)
- Werner, A., Lacewell, O., Volkens, A. et al. (2021). *Manifesto Coding Instructions (5th re-revised edition)*. Dostupné z: https://manifesto-project.wzb.eu/down/papers/handbook_2021_version_5.pdf. (cit. 3. 11. 2021)

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Zastoupení tematických oblastí v analyzovaných programech (%).....	25
Tab. č. 2: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Zahraniční vztahy (%).....	26
Tab. č. 3: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Svoboda a demokracie (%)	29
Tab. č. 4: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Politický systém (%)	31
Tab. č. 5: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Ekonomika (%)	35
Tab. č. 6: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Blahobyt a kvalita života (%).....	38
Tab. č. 7: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Společenské uspořádání (%)	41
Tab. č. 8: Zastoupení kategorií v tematické oblasti Sociální skupiny (%).....	44

Přílohy

Příloha č. 1: Kódovací schéma Comparative Manifesto Project

Oblast 1: Zahraniční vztahy	407: Protekcionismus: negativní
101: Speciální zahraniční vztahy: pozitivní	408: Obecné ekonomické cíle
102: Speciální zahraniční vztahy: negativní	409: Keynesiánský poptávkový management
103: Antiimperialismus	410: Produktivita a růst
104: Ozbrojené síly: pozitivní	411: Technologie a infrastruktura
105: Ozbrojené síly: negativní	412: Řízená ekonomika
106: Mír	413: Znárodňování
107: Internacionalismus: pozitivní	414: Ekonomická ortodoxie
108: Evropská unie/integrace: pozitivní	415: Marxistická analýza
109: Internacionalismus: negativní	416: Proti-růstová ekonomika
110: Evropská unie/integrace: negativní	Oblast 5: Blahobyť a kvalita života
Oblast 2: Svoboda a demokracie	501: Ochrana životního prostředí
201: Svoboda a lidská práva	502: Kultura: pozitivní
202: Demokracie	503: Sociální spravedlnost: pozitivní
203: Konstitucionalismus: pozitivní	504: Rozšiřování sociálního státu
204: Konstitucionalismus: negativní	505: Omezení sociálního státu
Oblast 3: Politický systém	506: Rozšíření výdajů na školství
301: Decentralizace	507: Omezení výdajů na školství
302: Centralizace	Oblast 6: Společenské uspořádání
303: Vládní a administrativní efektivita	601: Národní způsob života: pozitivní
304: Politická korupce	602: Národní způsob života: negativní
305: Politická autorita	603: Tradiční morálka: pozitivní
Oblast 4: Ekonomika	604: Tradiční morálka: negativní
401: Svobodné podnikání/Volný trh	605: Právo a pořádek: pozitivní
402: Stimuly: pozitivní	606: Občanské smýšlení: pozitivní
403: Tržní regulace	607: Multikulturalismus: pozitivní
404: Ekonomické plánování	608: Multikulturalismus: negativní
405: Korporativismus	Oblast 7: Sociální skupiny
406: Protekcionismus: pozitivní	701: Zaměstnanci: pozitivní

702: Zaměstnanci: negativní

703: Zemědělství a farmáři: pozitivní

704: Střední třída a duševně pracující

705: Nerovnoprávné menšiny

706: Neekonomické demografické skupiny

000: Bez obsahu

(Volkens et al., 2021, s. 10–21)